БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

41-дэхи жэлээ гарана

БУРЯАД УНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

№ 57 (10425) | 1964 оной мартын 7, суббото | Сэн 2 мүнгэн

Ехэ ургаса абаха тэмсэл

Химиин шэдитэ хүсые ...амараар хэрэглэжэ, ...таалиһаа дулдыдангүй, ... бүхэндэ тогтууритай ...ин ургаса абаха тэмсэл ... нютагуудта хаа хаа...гүй эршэдэнэ.

Шэнэ жэлдэ ажахыгаа ... хүгжөөхэ тодорхой ...жэээнүүдые бодотоор ха...һан «Шергинский» сов...ой хүдэлмэрилэгшэд, ме...изаторнууд үтэгжүүлгэ ...өөр хэрэглэхэ мүры...дэ эдэбхитэйгээр бо...хой. Юуб гэхэдэ, эдэнэр ...ндо минеральна үтэг...үүлгын ямар ашатай ту...тай байһандань һайса ...ээ һэн. Нэлэнхы ехэ ...арта таригдаһан шэнии... ургаса минеральна ...жүүлгэ оруулһанайнь ...аар хоёр дахин, горо...хи гурба дахин дээшэл... байна бшуу.

Зүгөөр эндэхи механиза...нуудай ажалда нёдондо ...рим тэды бэрхэшээл то...лдоо юм. Шалтагааниинь ...б гэбэл, минеральна ...жүүлгэ хүрьһэндэ ...улха тукова сеялкэнүүд ...алдаа. Тиигээдшье бии ...гаа иимэ сеялкэнүүдынь үтэгжүүлгэ оруулхада муу, таарамжагүй байгаа. Совхозой главна инженер В. С. Рипп гэгшын дурадхалаар һүбэлгэн ээрхэ механизаторнууд И. Куржумов, И. Красиков, Г. Пнев, П. Вторушин, А. Суворов гэгшэд минеральна үтэгжүүлгэ хүрьһэндэ оруулха түхеэрэлгэ өөһэдөө хээ һэн. Һаяшаг эдэ шадамар ухаалан

зохёогшод иимэ хоёрдохи машинаяа хэжэ, хэр боломоор байһыень туршажа үзэбэ. «МТЗ-50» түхэлэй трактораар энээнээ шэрэжэ, долоон часай туршада 60 гектарта жэгдэ һайнаар үтэгжүүлгэ сасан оруулха.

Аммиагай уһаар ехэ таряалангай газар үтэгжүүлхээр хараалагдана. 9 плуг, 4 лущильнигта аммиагай уһа хэхэ түхеэрэлгэнүүд зохёон табигдахань. Эдэнэй зариманиинь мүнөө бэлэн болоо. Хаһа сагайнь тулажа ерэхэдэ аммиагай уһа зөөхэ томо боошхотой тэргэнүүдые өөһэдөө механизаторнууд ухаалан бэлдэбэ.

Ганса минеральна үтэгжүүлгэдэ найдаад байхагүй, ургаса дээшэлүүлхэ бүхы хэмжээнүүд абтаха, илангаяа наг шэбхэ таряалан, сабшаланда ехээр гаргагдаха гэжэ совхозой главна агроном Тамара Федоровна Дубкова хөөрэнэ. Эдэ үдэрнүүдтэ шэбхэ зөөхэ тусхай отряд бии болгогдожо байна. Тарилгын эхилхэ болотор 20—25 мянган тонно наг шэбхэ полидо гаргагдаха юм. Гадна ерэхэ зундаа торфын компост бэлдэгдэжэ, үтэгжүүлгэ болгон хэрэглэгдэхэ. Главна инженер В. Рипп инженер-механик И. Куржумов хоёр иимэ компост полидо тарааха түхеэрэлгэ ухаалан зохёожо ороо.

Иигэжэ совхозой механизаторнууд ехэ химиин түрүүшын хабарые түгэс бэлэдхэлтэйгээр угтажа, баян ургаса сохом хуряахаар зоригжонхой.

Зураг дээрэ: 1. Механизаторнууд минеральна үтэгжүүлгэ хүрьһэндэ оруулжа түхеэрэлгэеэ хаража байна. 2. Аммиагай уһа шэрэхэ түхеэрэлгэ. 3. Главна инженер **В. Рипп** инженер-механик **И. Куржумов** хоёр компост тарааха түхеэрэлгэ зохёохо тухайгаа зүбшэнэ.

В. Богдановай текст.
Н. Козулинай фото.

Москвахаа мэдээсэнэ

ГАНЫН АРАДЫЕ АМАРШАЛБА

Ганын бэеэ даанхай болоһонһоо хойшо үнгэрһэн долоон жэлэй ойтой дашарамдуулан, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. С. Хрущев, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Л. И. Брежнев Ганын Республикын президент доктор Кваме Нкрумада амаршалгын телеграмма эльгээбэ.

Национальна талаараа бэеэ даанхай байдалаа бэхижүүлхэдэнь, гүрэнэй экономическа, соёл культурын байгуулалтын шухала зорилгонуудые шиидхэхэдэнь хани барисаата Ганада шэнэ ехэ амжалтануудые хүсөөд, Н. С. Хрущев, Л. И. Брежнев хадаа хоёр оронуудай хоорондо тогтоогдоһон хани барисаанай, холбоо харилсаануудай улам саашадаа хүгжэхэ, бэхижэхэ байһандань батаар этигэжэ байһанаа элирхэйлэн мэдүүлээ.

(ТАСС).

РОКУЭЛЛ КЕНТ МОСКВАДА ЕРЭБЭ

МОСКВА, мартын 5. (ТАСС-ай корр.). Америкын гайхамшагта уран зураашан Рокуэлл Кентын Советскэ Союзай ниислэл хото ерэхэдэнь, москвагайхид халуунаар угтан абаа.

Ута наһатай болобошье, энэ уран зураашан үшөөл дорюун зандаа, тэрэнэй оюун бэлигэй һалбаржа байһан сагынь түлэг дундаа.

Москвагайхидай халуун амаршалгада харюу үгэ хэлэхэ зуураа тэрэ иигэжэ хэлээ:

— Танай орондо ерээд байхадаа, өөрынгөө гэртэ ерэһэн мэтэ байнаб. Эб найрамдалай түлөө бүхы хүсөөрөө тэмсэдэг, эгээн дүтэ хани нүхэдэйнгөө дунда ерээд байһандаа ехээр баясанаб.

Уһалагдадаг газараа үргэдхэхэбди,—

гэжэ Онохойн совхозой хүдэлмэришэд, мэргэжэлтэд мэдүүлнэ

Мухар-шэбэрэйхидэй үүсхэл дэмжэе

КПСС-эй ЦК-гай февралиин Пленумэй һүүлээр, мүн Мухар-Шэбэрэй үйлэдбэриин управлениин ажалшадай социалис уялгатай танилсаад, Онохойн совхозой хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд, бүхы хүдэлмэрилэгшэд энэ жэлдэ ажахыгаа эрид хүгжөөхэ, илангаяа уһалагдадаг газараа аша үрэ ехэтэйгээр хэрэглэхын тула ехэ юумэ хэжэ байна.

Энэ совхозой механизаторнууд, таряашад, хартаабхашад болон овощ ургуулагшад 1964 ондо таряалангай ургаса дээшэлүүлхэ социалис уялгануудаа тодорхойлбо. Тэдэнэр байгша ондо уһалагдадаг газарай гектар бүриһөө дунда зэргээр 20 центнер шэниисэ, 100 центнер хартаабха, 200 центнер овощ, 300 центнер кукурузын ногоо ургуулха зорилго табинхай. Зарим звенонь бүри дээгүүр уялга абаа.

Үнэгэтэй, Хүрбын таряашад энэ уялгаяа бэелүүлхээр тэмсэжэ захалба.

Тус совхоз газар уһалха Үнэгэтэйн, Боомой инженерна түхэлтэй хоёр системэтэй. Тэрээгээрэе байгша ондо 2050 гектар орооһо таряа, 500 га хартаабха, 150 га овощ, 800 га кукуруза уһалха гэжэ шиидээ. Иимэ ехэ таряалан түрүүшынхеэ уһалагдаха юм. Урдань иимэ ехэ арга боломжоёо гүйсэд ашагладаггүй байгаа. Жэшээнь, нёдондо уһалагдадаг газараа хэрэглэжэ шадаагүй дээрэһээ гектарай миил 7,1 центнер орооһо таряа хуряажа абаа һэн.

Мүн эндэ тарималнуудай ургажа байха үедэ газараа уһалдаггүй байһан. Юундэб гэхэдэ, ута буураздаа татажа, газар уһалхада зарим хонхор газарта уһан сугларжа, шалбааг болохо, газарай хүрьһэнэй үрэжэлые муудуулха гэжэ буруугаар ойлгодог байгаа бшуу. Үнэндөө тэдэнэр газараа шадабаригүйгөөр уһалдаг, агротехническэ эрилтэнүүдые баримталдаггүй байһан.

Мүнөө жэлдэ газараа тарилгын урда тээ уһалхаһаа гадна, ургажа байха үедэнь ундалуулха зорилго табяа. Тиихэдээ тэдэнэр газараа ута бураздаагаар, уһа сасаха машинаар шиигтүүлхэ юм.

Онохойгоорхин уһа сасаха машинаар газар шиигтүүлхэ дүршэл олонхой, энээндэ мэргэжэһэн хүнүүдшье бии. Бүхыдөө тус совхоздо уһа сасаха 14 машина хэрэглэгдэхэ байна.

Тэд баян ургаса гансахан газар уһалжа туйлагдахагүй гэжэ тэдэнэр ойлгоно. Олон жэлэй дүршэл дээрэһээ харахада, уһалагдадаг газарта үтэгжүүлгэ хэрэглэбэл, баян ургаса абтадаг шуу.

Энэ тушаа республикын суута хартаабхашан Лукерья Прохоровна Шурыгина, Акулина Федоровна Мильгунова гэгшэдэй дүй дүршэл гэршэлэн харуулаа. Үнгэрэгшэ жэлдэ ган гасуур байбашье, нүхэр Мильгуновагай звено 85 гектарай га бүриһөө 86 центнер хартаабха абаһан байна. Һайса үтэгжүүлэгдэһэн зарим газарһаа гектарай 200 центнер ургаса абтаа. Мария Семеновна Мурзина 9 гектар газар һайнаар уһалжа, үтэгжүүлжэ, гектарай 200 центнер хартаабха ургуулаа. Мүн иимэ ургаса хартаабхашад Анна Зубкова, Харитиния Воробьева гэгшэд туйлаһан байна.

Эдэ үдэрнүүдтэ уһалагдадаг газараа эзэтэй болгохо, тусхай звенонуудые эмхидхэжэ, тэдэнэртэ даалгаха ехэ хүдэлмэри хэгдэнэ. Мүнөө уһалагдадаг газар дээрэ хүдэлхэ 20 звено байгуулагдаа, тэрэ тоодо хартаабха ургуулха 5, овощой—5, кукурузашадай—6, орооһо таряа ургуулха—4 звено эмхидхэгдээ. Эдэ звенонуудта хэрэгтэй болохо техникэ, хэрэгсэлнүүд үгтэнэ, мүн звено бүхэн баян ургаса абаха хэмжээ ябуулгануудые хараалжа, социалис уялгануудаа тодорхойлжо байнхай.

Һүүлэй мэдээгээр уһалагдадаг газарые үтэгжүүлхын тула 19200 тонно аргал шэбхэ гаргагдаад байна. Шэнэ аргал шэбхэеэ ехээр обоолжорхино. Наг шэбхэ зөөхэ хүдэлмэридэ энэ жэл түрүүшынхеэ оньһожоруулагдаһан отряд байгуулагдаа. Тэндэнь 12 трактор, экскаватор, бульдозер болон хэдэн самосвал автомашина хүдэлнэ.

Совхозойхид энэ жэлдэ минеральна үтэгжүүлгэ зүбөөр хэрэглэхэ асуудалда ехэ анхарал табина. Минеральна үтэгжүүлгэ хадагалха тусхай склад баригдаа. Мүнөө тэндэ 130 тонно аммиагай селитрэ, суперфосфат асарагдаад байна. Мүн 150 тонно аммиагай уһа хэрэглэхээр хараална. Энэ үтэгжүүлгые хадагалха амһарта, тэрэниие газарта оруулха түхеэрэлгэ бэлдэгдэнэ.

Уһалагдадаг газарта хүдэлхэ звенонуудай ажалай нормо болон түлөөһэн гуримнуулагдажа, тэдэнэртэ хүргэгдөө. Ажалай түлөөһэн абтаһан ургасынь зэргээр лэ үгтэхэ байна.

Звенонуудай бэелүүлхэ бүхы хүдэлмэриин технологическа карта зохёогдожо байна. Совхоз дотор агрохимическэ һуралсал ябуулагдана. Механизаторнуудые, бэлдэхэ бүгэдэ ниитын һуралсалда 64 хүн хабаадана. Тиигэжэ энэ жэлдэ бүхы тракторнуудаа хоёр халаанда хүдэлгэхэ зорилготой. Эдэ һургуулинуудта ябагшад мүн агрохимиин эрдэм шудална. Шэнэ ба Хуушан Хүрбэ тосхонуудта овощ ургуулха түрүү дүй дүршэлэй һургуули нээгдэнхэй. Тэдэнэр баһал агрохими үзэнэ. Иимэ һуралсал хартаабхашадай, механизаторнуудай, совхозой хүтэлбэрилэгшэдэй дунда дэлгэрэнхэй.

Энэ жэлэй тарилгада хүсэд хүрэхэ үрэһэ хүрэнгэ бэлэн. Шэниисын тарилга бүхыдөө «онохойская-4» сортын үрэһөөр хэгдэхэ юм. Мүнөө үрэһэниинь бүхыдөө сэбэрлэгдэн, лабораторидо шалгагдажа, тарилгын шанарта хүргэгдөө. Тэрэшэлэн хабарай тарилгада хэрэглэгдэхэ трактор, машинанууд бэлэн боложо дүүрэхэеэ байна.

Уһалалга үтэгжүүлгэ хоёрые хүсэд хэрэглэжэ, энэ жэлдэ баян ургаса абаха талаар республика дотор дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ оролсохоор шиидэнхэй.

Б. Зонхоев.

А Ж А Л хүниие жаргуулдаг

Холын Захааминһаа ерэһэн бэшэг

...ндэ гараһан хүнэй ажалша ... бодол тухай тон зүбөөр бэ..., Ивалгын туршалгын ажахын ...нернүүдэй соведэй түрүүлэг...шинима Гомбоевой статьяе «Бу...үнэн» газетэһээ һаяхан уншаа...энтэй дашарамдуулан хэдэн ...эхэ хүсэлэнтэйб.

...й колхоз ажалда ябадаг зо... ехэшье олон бэшэ, оройдоо ... үрхэтэ айлһаа бүридэнэ. ...шье 57 пенсионер бии... дашарамдуулан миний хэ... һанаһан юумэ гэхэдэ иимэ: ...болон машинын жолоо барижа, ... хүдэлмэри хэжэ гараа нилээд ...он бидэ, үндэр наһатад «нам...гүүр, наранһаа наагуур» ... һуужа шадахагүй, комму... хэрэгтэ хаба соогоо ху... оруулалсаха хүсэлтэйбди.

... жэшээ дурдая. Энэ үбэлэй ... иимэ ушар болоһон юм: малай ...лгын харюусалгатай саг ..., зундаа бэлэдхэһэн тэжээлээ ... гаргашалхаб, муудаһан зарим ... даалгахаб гэһэн асуудал ... һэн. Тиихэдэнь би колхозой ...нидэ ошоод, «намда 30 буруу ..., һайнаар харууһалжа, ногоон ... гаргахаб» гээб.

— Банзаргаша абгай, 30 буруу ...ан харууһалжа хүшэ хүрэхэ ...? — гээ һэн.

— 30-аад жэлдэ мал дахажа яба... лэ би. Мүнөө дээрээ 30-хан ...гаа хаража шадахал байхаб,— ...м.

...шье, гайхал юун байгааб? ... болохо үбгэд (би 68 на...) һарьдаг уула махажа, аг... хэжэ, мал адуулжа ябадаг ха... Жэшээлхэдэ, үнинэй коммунист, ...тэй үбгэн Бадма Бодиевич ...ловай миин һуухые Сагаан ...рхин хараагүй байха. Тэрэ ... колхозойнгоо хонидой отарые ... Хонидынь түлэг дундаа хурь...р. Бадма абгай үдэр һүниие ...гүй, үбһэ зөөхэ, шэбхэ сабша... дээрэ тарааха гэхэ мэтэ хүдэл... жэншэдгүй хээд лэ байдаг. ...нь газаа ошоод харагты. Таба... ута гэгшын һүри үбһэн эр... харагдаха. Энэнь — Бадма ...чай звеногой зундаа сабша... хуряаһан сэл хүхэ үбһэн.

... һаалишан, коммунист ...ма Данзановае мартажа боло... Амаралтада гарабашье, үбһэ ...тада ябалсадаг, али нэгэн һаалишанай үбдэбэл, үгышье һаа— ямар нэгэн шалтагаанаар һаатабалнь, тэдэниие һэлгэдэг байна. Эдэбхитэй пенсионернүүдые тоолоо һаа, эндэ олон даа. Цырендоржиев, Шабаев, Раднаев гэгшэд пенсидэ гараабди гэд миин һуудаггүй, хамтын ажалда хам оролсоһоор.

Һаяхан КПСС-эй ЦК-гай февралиин Пленум дээрэ Н. С. Хрущев үгэ хэлэхэдээ, колхознигуудые пенсеэр хангаха тухай һанамжалаа. Бидэ ехэл баяртай байнабди. Урдань ямар үбгэд, хүгшэд гүрэнһөө мүнгэн тэдхэмжэ абажа байгаа юм? Ажаһуудал, байдалнай жэлһээ жэлдэ улам һайжаржа, баян болбосон болоно. Иимэ сагта ажалай хүсэ абамаар хүнэй миин һууханьаягүй ха юм.

Би хаража байһан 30 буруугаа тарган тобироор тэжээжэ, хүхэ ногоон дээрэ гаргахаб. Мүнөө буруунуудни һайнь тэжээлээр дуталданагүй, бүлеэдхэгдэһэн уһаар уһалнаб.

Химиин гайхамшагта эди шэдиие хэрэглэн, хүдөө ажахыгаа хурдан түргэнөөр хүгжөөхэ зорилгын табигдаһан мүнөө сагта коммунизмын хэрэгтэ багаханааршье хубитаяа оруулжа байһандаа баяртайб, жаргалтайб.

Банзаргаша БАДМАЕВ,
Зэдын управлениин «Родина» колхозой пенсионер.

Белогтой тэжээл ехээр гаргахань

Партиин ЦК-гай февралиин Пленумэй шиидхэбэриие бодото дээрэнь бэелүүлхэ хэрэгтэ ямар туһа нэмэри хүргэхэ тухайгаа һайнаар бодомжолжо үзэһэн мяха-консервын комбинадай коллектив белогтой тэжээл үйлэдбэрилгэ ехэдхэхэ гэжэ шиидэбэ. Мал болон шубуу үсхэбэрилгэдэ ехэ аша туһатай энэ тэжээл республика дотор хэрэглэгдэхэһээ гадна, Алас Дурна зүгтэ, Баруун Сибирьтэ, Росси гол түлэб районуудта эльгээгдэдэг.

Һүүлэй арбан жэлэй туршада белогтой тэжээл үйлэдбэрилгэ хоёр дахин ехэ болгогдоо. Техническэ фабрикадуудай цехэй хүдэлмэришэд үйлэдбэриингөө арга боломжо зүбөөр хэрэглэн, нёдондоной даабариһаа гадуур 800 тонно белогтой тэжээл үйлэдбэрилһэн юм. Эндэ буйлуулагдадаг нэгэ тонно мяханһаа 93 килограмм тэжээл абтаа. Эхэ оронойомнай мяха буйлуулдаг нэгэшье предприяти мяханай тонно бүхэнһөө иимэ ехэ тэжээл энээнһээ урда абажа шадаагүй байна. Бусад совнархозуудай түлөөлэгшэд эндэ ерэжэ, комбинадай хүдэлмэришэдэй дүй дүршэлтэй танилсадаг болоо.

Белогтой тэжээл үйлэдбэрилхэ түсэбэй энэ жэлдэ ехэ болобошье, даабариһаа гадуур 300 тонно продукци гаргаха гэһэн уялга цехэй коллектив абаба.

Мүн тус цехэй хүдэлмэришэд хоёр жэлэй саада тээ промышленна аргаар биостимулятор үйлэдбэрилхэ арга шудалһан юм. Малай гэжээлдэ биостимулятор нэмэхэдэ, мал, шубуун түргэнөөр томо болоно, тэрэнэй шэгнүүр горитойгоор дээшэлнэ гэжэ республикымнай ажахынуудай дүй дүршэл харуулба. Арга боломжоёо хаража үзэһэн хүдэлмэришэд энэ жэлдэ биостимулятор үйлэдбэрилгые түрүүшын хоёр жэлэйхиһээ гурба дахин ехэдхэхэ гэжэ хараалба.

Комбинадай үйлэдбэриһөө гарадаг ехэ хаядаһан үшөө миин хосорно. Компрессорнэ цехэйхид тэрэниие хүдөө ажахын аша туһада хэрэглэхэ гэжэ оролдоно. Аммиагай хаядаһа хэрэглэжэ, шухала удха шанартай аммиачна уһан үйлэдбэрилэгдэхэ болоо. Хүдөө ажахын хүдэлмэришэд һаяар эндэһээ уһа абажа, уһалууридаа хэрэглэхэ юм.

Г. Харченко.

ХЭМЖЭЭН АБТАА

„Хурьгад айлаар тараагдана"

Иимэ гаршагтай бэшэг манай газетын 1964 оной январиин 16-най номерто толилогдоо һэн. Тэрэ бэшэг дотор Зэдын үйлэдбэриин управлениин «Красный Октябрь» колхозой Харацайн отделениин нүхэр Хубитуевай даадаг отарадахи дутуу дунданууд тухай хэлэгдэһэн байгаа. Хонидой олоороо түрэжэ эхилһэн үедэ хурьгадайнь байра бэлэн бэшэ байшоо. Тэрээнһээ болоход, нарай хурьгадые айлаар тарааха баатай болоһон.

Тус бэшэг хэмжээ абахын тула Зэдын үйлэдбэриин управленидэ эльгээгдэһэн бэлэй. Энэ ушар тушаа тус управлениин начальнигай орлогшо нүхэр Будажапов иигэжэ мэдээсэбэ: «Тэрэ отарын эхэ хонидой байра үнэхөөрөө уйтан, абтаһан хурьгад бултандаа багтахагүй байгаа. Тэрэ ушарые мэдэржэ, колхознигууд 60 хурьга түлжүүлхээр өөһэдынгөө һайн дураар даажа абаа һэн. Тэдэнэр гарза хоролтогүйгөөр түлжүүлэгдэнэ. Дулаархада тэдэ хурьгадые отарадань бусааха юм. Колхозой хүтэлбэрилэгшэд түл абалганда муугаар бэлдэһэнэй түлөө управлениин зүгһөө зэмэлүүлэгдээ, тэрэ отарадахи дутагдалнуудые усадхаха талаар хэмжээн абтаа».

РСФСР-эй композиторнуудай секретариадай нүүдэл заседани

Буряадай композиторнуудай холбооной түрүүлэгшэ Б. Ямпиловай «Буряад» хүгжэмэй мүнөө үеын шата ба саашанхи хүгжэлтын асуудалнууд тухай» гэһэн элидхэлые зүбшэн хэлсэлгээр РСФСР-эй композиторнуудай секретариадай нүүдэл заседани уржадар хүдэлмэреэ түгэсхэбэ. Зүбшэн хэлсэлгэдэ 30-аад шахуу хүн хабаадаа. Хүндэтэ айлшаднай— РСФСР-эй композиторнуудай холбооной секретарьнар С. А. Баласанян, В. Г. Фере, А. А. Нестеров, Новосибирскын консерваториин ректор А. Н. Котляревский, СССР-эй композиторнуудай холбооной правлениин гэшүүн А. Г. Флярковский болон бусадай хэлэһэн үгэнүүдые, һанамжа, дурадхалнуудые, зүбшэлнүүдые сугларагшад халуун анхаралтайгаар шагнаһан байна. Буряад хүгжэмэй культурын хүгжэлтын зарим асуудалнууд тушаа КПСС-эй Буряадай обкомой секретарь Д.-Н. Т. Раднаев, Буряадай АССР-эй культурын министр Д. З. Жалсараев, СССР-эй арадай артист Л. Л. Линховоин болон бусад хэлэһэн үгэнүүд соогоо тогтоо.

Үдэшэниинь оперо болон баледэй театр соо түгэсхэлэй ехэ концерт үгтөө.

Театрай, Зүүн-Сибириин библиотекын институдай, хүгжэмэй училищиин нэгэдэмэл хоор Б. Ямпиловай «Мэндэ амар, Москва» гэжэ кантата, Д. Аюшеевай «Ленин тухай дуу» болон бусад зохёолнуудые амжалтатайгаар гүйсэдхэжэ, сугларагшадые баясуулаа. СССР-эй арадай артистнар Л. Линховоин, Л. Сахьянова, РСФСР-эй арадай артист Б. Балдаков, РСФСР-эй габьяата артистнар К. Гембоева-Языкова, Н. Петрова, В. Лыгденова болон бусад концертдэ хабаадалсаа.

Буряадай композиторнуудай зохёолнуудһаа гадна, айлшаднай өөһэдынгөө зарим зохёолнуудые сугларагшадта наадажа үгөө.

Оперо болон баледэй театр соо сугларагшад хүндэтэ айлшадтаяа халуунаар хахасаа.

Зураг дээрэ: концертын түгэсхэлдэ хахасалгын халуун үгэ В. Г. Фере хэлэжэ байна.

ССР Союзай Министрнүүдэй Соведтэ

СССР-эй Министрнүүдэй Совет ...бэри дээрэ хүдэлхэдэнь пен...ернүүдые материальна та...нь һайнаар урмашуулха ту... тогтоол баталан абаа. Үндэр ...атай болоод пенсидэ гараһан, ... хэжэ шадаха пенсионернүү... үйлэдбэридэ хэрэгтэй болоод ...гаа һаань ажалда абахыень ...приятинууд, эмхи зургаанууд ... организацинуудай хүтэлбэ...гшэдтэ энэ тогтоолоор дурад...даба. Зүгөөр гүрэнэй пенси... тухай хууляар үндэр наһа...ууулда тогтоогдоһон пенсиин ... бага хэмжээнһээ доошо бэ... байха болобошье, абажа бай... пенсиин 50 процентнь 1964— ...968 онуудта иимэ ажалда хү...дэг пенсионернүүдтэ түлэгдэ...р тогтоогдоо гэбэл:

...ханашье хүдэлхэ байһыень ха...а абангүй—хүдэлмэришэдтэ, ...лсаха ажал хэдэг хүнүүдтэ ... дэлгэрэнгы мэргэжэлтэй ... холбооной хүдэлмэрилэг...тэ;

...промышленностиин предприяти...удта, барилгын, хабсаралгын ... заһабарилга-барилгын организацинуудта; ашаглалгын предприятинууд болон транспортын организацинуудта (түмэр харгын управленинүүдһээ, автомобилиин болон городской транспортын управленинүүдһээ, пароходствын болон агаарай гражданска флодой нютаг нютагуудтахи управленинүүдһээ гадна), хэлхеэ холбооной, гэр байрын ба коммунальна ажахын, ажаһуудалай эрилтэнүүдые хангадаг предприятинуудта хүдэлдэг инженер, технигүүдтэ;

хүдөө ажахын гүрэнэй предприятинуудта хүдэлдэг инженер, технигүүдтэ болон мэргэжэлтэдтэ;

худалдаа наймаанай хүдэлмэрилэгшэдтэ, поварнуудта, официантканууд болон худалдаа наймаанай, ниитын эдеэ хоолой предприятинуудта иимэрхүү ажал хэдэг хүдэлмэрилэгшэдтэ,

эмнэлгэ-профилактикын болон хүүгэдэй эмхи зургаануудай (больница, клиникэ, диспансер, санатори, хүүгэдэй саадууд, яслинууд гэхэ мэтэ) врачнууд, дунда ба доодо шатын медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдтэ, инвалидуудай болон үндэр наһатайшуулай байшангуудай, фармацевтическэ болон аптекын бусад хүдэлмэрилэгшэдтэ, юрэнхы һуралсалай һургуулинуудай, тэрэ тоодо хүдэлмэришэн ба хүдөөгэй залуушуулай һургуулинуудай багшанарта, хүүгэдэй эмхи зургаануудай хүмүүжүүлэгшэд болон багшанарта.

Ураалда, Сибирьтэ болон Алас Дурна зүгтэ хүдэлдэг дээрэ нэрлэгдэһэн пенсионернүүдтэ тогтоогдоһон пенсинь 75 процент түлэгдэхэ юм.

Предприятиин хүтэлбэрилэгшын өөрынь зүбшөөлөөр (профсоюзна организациин зүбшөөгөөд байхадань) уурхайнууд болон шахтануудта газар доро хүдэлхэ хүдэлмэришэдөөр абтаһан пенсионернүүдтэ үндэр наһатай болоод абадаг байһан пенсинь дүүрэн хэмжээгээр түлэгдэхэ юм.

Колхоз, совхозуудта, үүлтэрэй болон моридой заводуудта, шубуунай фабрикануудта, хүдөө ажахын гүрэнэй бусад предприятинуудта хэгдэдэг хүдөө ажахын хүдэлмэридэ хабаадалсадаг пенсионернүүдтэ, тэрэшэлэн совхозуудта, үүлтэрэй болон моридой заводуудта, шубуунай фабрикануудта болон хүдөө ажахын гүрэнэй бусад предприятинуудта хүдэлмэришэдөөр саг үргэлжэ хүдэлдэг пенсионернүүдтэ дээрэ хэлэгдэһэн ажал дээрэ олоһон мүнгэн олзыень хараада абангүйгөөр гүрэнэй пенси түлэхыень СССР-эй Министрнүүдэй Совет мүн лэ зүбшөөгөө.

Бусад бүхы пенсионернүүдтэ, тэрэ тоодо хүдэлмэриин стажай хүсэд хүсөөгүй байхада пенси абадаг болоһон пенсионернүүдтэ пенси түлэхэ мүнөө байһан гуримаар пенси түлэгдэхэ юм.

Ажал хэдэг пенсионернүүдтэ пенси түлэхэ шэнэ гурим 1964 оной апрелиин 1-һээ хүсэндөө орохо.

РЕПОРТАЖ

ҺАНАҺАНДАА ХҮРЭХЭЛ ЗОН ДАА

Үглөөнэй жабарай намдаад, наранай элшын шангадажа, зэ гэжэ дулаарха үедэ энэ отарада хүрэжэ ерэбэбди. Һүдэтэ гэжэ хойто хадын, мүн тэндэһэ урдадаг тиимэл нэрэтэй горхоной нэрээр нэршэһэн буряад то хоной захада оршоһон хонидой байра. Хоёр хонишод ажал дээрээ ˊ йба. Хорёо соогуураа шанар һайнтай сэл ногоон үбһэ тараана.

«Сайн байна, Чимит-Сэрэн Бадмаевич,—гэжэ нэрыень колхозой к' городо дуулаһан хадаа, ахалагша хонишонтой мэндэшэлэлдэн танилсабаб.

— Мэндэ амар!

Мүн лэ энэ мэтээр нүгөө хонишон Ешэ-Гомбо Цыбикович Цыбиковтэй золгобобди.

— Зай, хони мал хэр ондо орожо байнаб?

— Юрэдөө, дабаан дээрээ һайнаар лэ гараа гээшэ хабди, мүнөө дабаан уруу буухада нилээд амар байгдаха ёһотой,—гэжэ образно жэшээ харуулан, ахалагша хонишон Ч Б. Лхасаранов харюусаба. Тиигээд саашань ажал хүдэлмэри тухайдаа хөөрэжэ үгэбэ.

568 эхэ хонидые нэгэ туһалагшатайгаар харадаг юм байна. Зундаа өөрөө искусственна аргаар үрэжүүлхэдэнь, нүгөөдэхинь хонидоо адуулдаг гуримтай юм ха. Эдэл хонидые энэл отарадаа 4 жэл соо хаража байдаг хүн хадаа, олон түл абажа, социалис уялгаяа дүүргэхэ гэжэ оролдохо хүн туладаа Ч. Б. Лхасаранов хонидые үрэжүүлгэдэ баһа харюусалгатайгаар хандаха зэргэтэй гээшэ ааб даа. Теэд зунайнь оролдолго, эзэн ёһонойнь ажал энэ январь, февраль һаранuудта үрэ дүнгөө харуулаа. Мүнөө 480 хурьган абтаад байна.

Үбэлэй сагта, шэнэ жэлһээ хойшо түлыень абаха хурьгашад гэжэ жэл бүри хоёр хонишодто ерэдэг гуримтай. Балдама Гуракшеева, Сэпэлмаа Дамбаева, Дулмажаб Тугулдурова гурбан һүүлэй арбаад жэлдэ эндэ ходо хурьгашадаар хүдэлмэрилдэг.

Мүнөөшье гурбуулан дал соогоо дүүрэтэр хонидые оруулаад, хурьгадаа хүхүүлжэ байба. Дал соо дулаан, һарууl гэрэлтэй. Таһалгануудсоо ехэ, багаараа илгагдаһан олон тоото хурьгадай зариман дэбхэрэлдэн маа..лдана, зариманиинь аали номгон юумэд бэе бэедээ шахасалдаад хэбтэнэ, зариманиинь бутаргагдаһан таряа эдинэ. Дүй дүршэлтэй зоной харууһан доро тэдэ хурьгадай ехэ һайнаар үдэжэ байһаниинь элеэр харагдана. Амар мэндэеэ хэлсээд, забда оложо, хурьганадаар хөөрэлдэнэбди.

—Хэр олон хурьгадтай боложо байнабта?

— Хурьгалха ёһотойл хонидоо түрүүлжэ, абаха ёһотойл хурьгадаа абажа байнабди,— гэжэ Дулмажаб Тугулдурова ульгамханаар харюусаадхиба. Энэ харюунь юрэнхы гэхэ гү, али юумэ хэлэжэ үгэхэгүй гэһэн удхатай байгаа. Энээниие нь суг хүдэлмэрилжэ байһан хурьгашан Балдама Гуракшеева ухамайлан ойлгоод орхёо.

—Бидэ гурбан ээлжээ ээлжээгээр һүниие һүнилжэ хонидоо түрүүлээбди,—гэ тэрэ хэлэбэ.—Жэшээнь, би энэ үбэлдөө 157 хурьга абаад байнаб. Дулмажаб хээтэй 163 хурьга абажа, Сэпэлмаа Дамбаевамнай 160 толгой болгоод байна.

—Мүнөө хониднай барагсаан хурьгалаа гээшэ. Эл тэл гэжэ, 4—5 хонид зарим һүни нэгэ-хоёр хонин хурьгална. Түрүүшын үедэ үдэрэй хорёод хурьга абаха сагта ехэл хэсүү байгдагша һэн. Харууһалха үедөө ехээр эсэжэ, ажалдаа диилдэн алдахаш. Хурьгадайнгаа эхыень олохо, тэдэнээ хоюулайнь дулаан байрада оруулха. Эхыень эдеэлүүлхэ, хурьгадыень хүхүүлхэ гэхэ мэтэ хүдэлмэри захагүй байгша һэн,—гэжэ Сэпэлмаа Дамбаева эхэеэ хүхэжэ садаһан хурьгадаа илгажа байхадаа хөөрэнэ,— мүнөө ажалнай бага болоо гэжэ хэлэхээ һананагүйб. Эдэ олон хурьгадые харууһалха гээшэмнай мүн лэ хэсүүшэг хэрэг. Эдеэлүүлхэ, үһалха, дэбисхэрыень бэлдэхэ гэхэ мэтэ хүдэлмэреэр ехэбди.

—Теэд хүдэлмэрилэнгүй яахабибди?—гээд, хажуу тээһэнь Дулмажаб хээтэй дуугарна.—Ниитэ колхозойнгоо малые баһа гарза хоролтогүйгөөр үдхэжэ, олошоруулха гэжэ оролдохо манай уялга .ха юм. Абаһан уялгамнайшье гэжэ бии бшуу.

— Хэд г уялгатайбта?

—Зууһаал зуу гүб даа. Энээнэй түлөө бүхы колхозоймнай хонишод тэмсэжэ байдаг юумэл.

—Уялгаяа дүүргэжэ шадахаар байна гүт?

—Дүүргэхэмнайл гээшэ ха. Оройдоо нэгэш толгой гарзалуулангүй абажа байналди даа,—гэжэ булталнай түлөө Дулмажаб Тугулдурова харюусаба.

Энэ асуудалда ахалагша хонишон Чимит-Сэрэн Бадмаевич мүн лэ этигэл дүүрэнээр харюусаба:

—Хэлэһэн үгэдөө хүрэхэ ёһотойшье, хүрэхэ аргатайшье, байгдана. Энэ түрэхэ хониднай эдеэлжэ байна гээшэ. Һайн хурьга абаха гээд, түрэхэ хонидоо тордожо байнабди.

Энээнһээ уламжуулан, бэлшээри, үһалуури тухай, илангаяа гол асуудал болохо үбһэ тэжээл тухай хөөрэлдөөн болобо.

— Үбһэмнай бага. Энэ ушар лэ һанаае г зобоогоод байна. Бригадир Улзытэ Дамбаев үбһэмнай хоёр һуриһөө дээшэ бэшэ болоо гэнэ һэн. Харин хүхэ һолоомо яһала бии даа. Иигээд эдюулжэ эхилхэбди. Силос үгтэдэг. Тиихэдэ шадал тэнхээень хүсэлдүүлхэ үлтэйхэн тэжээл—бутаргагдаһан ешмээн түрэһэн хонидтоо эдюулнэбди. Үбэлжэлгээ һайнаар үнгэргэжэ шадаха байхабди даа,—гэжэ ахалагша хонишон хөөрэнэ.

Калининай нэрэмжэтэ колхозой хонишодой дунда ажахын тоосоон дэлгэрүүлэгдээгүй юм байна. Зундаа үбһэ тэжээлээ бригадаараа бэлдээд, малшадтаа хубаажа үгэдэг. Ажахын тоосоо нэбтэрүүлхэ асуудал тухай нүхэр Лхасарановһаа һурабаб.

—Мухар-Шэбэрэй зарим ажахынуудта хонишод өөһэдөө тэжээлээ бэлдэдэг, ажахын тоосоон нэбтэрүүлэгдэнхэй гэжэ дуулагшабди. Эндэшье тиимэ гурим зохёохо болохомнай гээшэл ха. Үбэлдөөл сагзуура хурьгашадые үгөөд байха бэшэ, харин түхэрэн жэлдэ хүдэлмэрилхэ хонишодые томилоод, сабшалан таһалжа үгөөд, зун үбһынь хонишодто өөһэдтэнь бэлдүүлээ һаа, тэдэнэр оролдожо, эзэн ёһоор ехэ хэмжээтэй үбһэ, шанар һайнтай тэжээл абаха байха гэжэ һая артелиин түрүүлэгшэ Чимит Митыпович Митыпов хэлээ һэн. Һаяар Мухар-Шэбэрэй аймагай «Знамя Ленина» колхозой хонишодой ажал болон ажахынь тоосооной һайн эмхидхэлтэй танилсахаяа ахалагша хонишод ошохот гэжэ түрүүлэгшэ хэлэнэ бэлэй. Ехэ һонин байгаа. Түрүү һайн юумые юундэ өөһэдтөө хэрэглэхэгүйбибди? Тэжээлээ өөһэдөө бэлдэдэг болоо һаа, ороймдоо шугы шэбэр, һужааг жалга гэхэ мэтэ газарые хуу сабшаха, ехэ үбһэ суглуулха ха юмбибди. Сабшалан таһалжа үгэхэдэнь, ехэ ургаса абахын тула тэрэнээ үһалха, шэбхэжүүлхэ хүдэлмэри мүн өөһэдөө хэхэ бшуубди. Ажахын тоосоон гээшэ нимэл удхатай юм гэжэ яһала газетэдэ бэшэдэг гээшэ ааб даа,—гээд, ахалагша хонишон үгэеэ дүүргэнэ.

Отараһаа гарахадамнай наран бүри хүсэтэйгөөр шаража, хонидой хабар, зундаа бэлшэдэг Улаан-Хада, Һүдэтэ гэжэ хадануудай сагаан оройнуудые яларуулжа байгаа һэн.

Үнэн сэхэ ажалшадай сэдьхэл бодолоороо урагшаа тэгүүлжэ, хамтынгаа ажалда амжалта туйлаха байһандань этигээ һэм.

Г. ЧИМИТОВ.

Отара бүхэндэ түл абалган һаянай үсөөржэ байна. Эртэ абтаһан хурьгад хоног ошохо бүри тэжээлдэ орожо эхилээ. Хабарай игаабари үдэрнүүдтэ газаа эдеэлүүлэгдэнэ. Хонишон бүхэн хурьгадаа эхэһээнь һалгаамсаараа тус бүриинь 24 килограммтай болгохоор оролдоно. Зураг дээрэ: Кировэй нэрэмжэтэ колхозой Угаа-Хараһанай (Аха) отарын хурьгад газаа эдеэлүүлэгдэжэ байна.

Д. ДУГАРОВАЙ фото.

ОЛОНИИТЭДЭ түшэглэһэнэй ашаар

Ороной баялиг—ниитын зөөриие саашадань арьбажуулха али болохо үрилтэнүүдһээ хамгаалха, социалис журам болоод, хуули ёһонуудые нарин сахин бэелүүлхэ гээшэ хоорондоо таһаршагүй холбоотой асуудалнууд болоно. Эдэ бүгэдэ—олониитын хүсөөр бэелүүлэгдэхэ хэрэг.

Һаяшаг манай республикын гүрэнэй эмхи зургаануудай хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай областной комитедэй пленум боложо, гол түлэб эдэ асуудалнуудые зүбшэн хэлсээ.

Пленумэй гэшүүдһээ, кандидадуудһаа гадна, сүүд, прокуратурын хүдэлмэрилэгшэд, албан газарнуудай түлөөлэгшэд, хото, хүдөөгэй райгүйсэдкомуудай түрүүлэгшэнэр олониитын эдэбхитэд хабаадалсаа.

Республикын прокурор нүхэр Цыденжапов «Социалис хуули сахилгаар гүрэнэй эмхи зургаануудай хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай саашадаа бэелүүлхэ зорилгонууд» гэһэн элидхэл хээ.

Партиин XXII съезд оронойнгоо сүүд, прокуратура болон милициин хэхэ хүдэлмэриин маяг хэлбэриие онсолон заажа үгөө һэн. Мүнөө социалис журам, хуули ёһонууд улам нарижуулан һайжаруулагдана. Али болохо гэмтэ ябадалай нүхэсэл болодог үг шалтагаануудые элишэлэн, үндэһөөрнь усадхаха зорилго партимнай табина. Энээниие профсоюзай, комсомолой эмхинүүд бэелүүлэлсэжэ байнхай. Эдэнэй үүсхэлээр эмхидхэгдэһэн арадай 500-аад дружина, нүхэдэй 700 гаран сүүд, саг үргэлжэ хүдэлхэ 97 комисси республика доторнай эмхидхэгдэнхэй. Олониитэһээ бүридэһэн эдэ бүлгэмүүдтэ олон янзын ажал, мэргэжэлтэй хүнүүд хабаадалсана. Нютагуудтахи арадай заседательнуудай совет үүд мүн лэ амжалтатай һайнаар хүдэлнэ.

Эдэ хэмжээ ябуулгануудые дүүргэжэ байһанай аша... рим нютагуудта нииты... ри үрихэ, үбэршэлхэ гэ... ябадал эрид үсөөрөө.

Жэшээнь, Кабанска... равлениин харьяата ... гуудта гэмтэ хэрэгүүд... 35 процентээр үсөөрөө... тэндэхи профсоюзай ра... түрүүлэгшэ нүхэр Тре... хэлэбэ.

Гэхэтэй хамта зарим ... аймагуудта (Барга... Түнхэнэй аймагуудта, ... Үдэ хотын Железнодо... райондо) архиин һогту... гэмтэ ябадал гаргадаг ... нууд үзэгдэнэ. Тэндэхи ... прокуратурын органууд ... хэрэгүүдые нобшо уда... мүрдэнэ, халирхайтаар ... жээ абан.. гэжэ үгэ ха... хүнүүд тэмдэглэбэ.

Улаан-Үдэдэ нээгдэһэн... дай университедэй жэш... хүдөө аймагуудта эрх... лиин эрдэм олгохо тиимэ... гуулинуудые эмхидхэжэ... хо байна. Хэрбээ нимэ... олдоогүй һаа, тусхай сем... нуудые эмхидхэхэдэ яа...

Гүрэнэй эмхи зург... социалис журам сахиха... ли бэелүүлхэ хэрэгтэ ... олониитые элсүүлэн ха... дуулха ёһотой. Загарай... хар-Шэбэрэй, Зэдын ... гуудай профсоюзай ко... лүүд энэ асуудалые хэр... нэгүй.

Худалдаа наймаа эрх... газарнуудта, зарим нют... лай сомсоведүүдтэ һа... мүнгэ зөөри үридэг, үбэр... дэг ябадал үшөөл үзэгдэ... Сомсельсоведүүдэй зу... зохихо хэмжээн абта... Түрэлхидэй комитедүүд, ... вочна комиссинууд мү... гөөр ажалланагүй. Ажал... һаа оroһон мэдүүлгэ, ... дол, бэшэгүүдые саг са... хаража үзэхэ, удааруула... гөөр харюу үгэжэ байха ... хала гээд үгэ хэлэгшэд ... дэглээ. Мүн баһа һунга... дайнгаа урда депутаду... саг соогоо тоосожо ба... һаань, хуули ёһон нари... сахигдан бэелүүлэгдэхэ ... гэбэд.

Н. Цыбикдорж...

Зүүн-Сибириин экономическа райондо

ХҮШЭР ХҮДЭЛМЭРИ ОНЬҺОЖОРУУЛХА

Арадай ажахын совет 1964 ондо ажал ехэтэй процессүүдые оньһожоруудха даабари промышленностиин һалбари бүхэнөөр хараалба. Энэ даабариин ёһоор «Востсибуголь» комбинат шулуу нүүрһэ малталгын хүшэр ажалые нёдондонойхидо орходоо 5 процентээр бага болгохо юм. Ажал ехэтэй процессүүдые оньһожоруулха зорилгоор район дотор шулуу нүүрһэ нээмэл аргаар малтан абалга үргэнөөр хэрэглэхээр хараалагданхай. Иигэжэ шулуу нүүрһэ малталгын 71 процентиь нээмэл аргаар хэгдэдэг болохонь.

Ой модоной промышленностьда шэнэ, түрүү арга үргэнөөр хэрэглэгдэхэ. Бүтээсэ ехэтэйгээр хүдэлхын тула леспромхозуудта бага комплексно бригаданууд олоор эмхидхэгдэхэ, модон томо багсаар ашаглагдаха. Модо хюрөөдэлгын хүндэ хүшэр ажал 5 процентээр доошолуулхаар хараалагдаа. Энэ даабари дүүргэхын тула модо хюрөөдэлгын рама бүхэндэ 1964 оной туршада түсэбһөө гадуур 2000 кубометр хюрөөдэмэл материал бэлэдхэхэ гэһэн приангарска модо хюрөөдэгшэдэй үүсхэл дэмжэгдэжэ байнхай. Модоной хэдэн заводуудта бүтээсэ ехэтэй раманууд тодхогдохо.

Үйлэдбэриин процессүүдые оньһожорүүлха, түрүү технологи нэбтэрүүлхэ талаар хэдэн хэмжээ ябуулга гидролизно промышленностиин предприятинуудта бэелүүлэгдэхэ юм.

Руда малталгын хүшэр ажал 10 процентээр хүнгэдхэгдэхэ. Нээмэл аргаар руда малтаха арга горно промышленностиин гол шэглэл болонхой. Барилгын материалнуудай промышленностиин предприятинуудта хирпиисэ хатаадаг, галдадаг пеэшэн ашагтайгаар хэрэглэжэ, үйлэдбэриин хүшэр ажал хүнгэдхэхэ зорилго табигдана.

Ажалай нормо зохёолго нарижуулан һайжаруулха, хуушарһан нормын оронд техническэ талаараа тодорхойлогдоһон шэнэ нормо баталан абалга ехэ удха шанартай. Тиимэһээ байгша оной туршада олон предприятинуудта шэнэ техническэ нормонууд зохёогдожо, баталан абтаха юм.

Хүдэлмэриин сагай хэр зэргээр хэрэглэгдэдэг, ямар шалтагаанһаа ажалгүй миин байха ушар үзэгдэдэг байһые тодорхойлжо, эдэ шалтагаануудые усадхаха зорилгоор тусхай ажаглалта предприятинуудта хэгдэхээр хараалагдаа.

ЭКОНОМИЧЕСКА ДҮНДЭ — ШУХАЛА АНХАРАЛ

Валовой продукци үйлэдбэрилхэ, гол шухала зүйлнүүдые бүтээхэ түсэбөө районой промышленностиин бүхы дээрээ амжалтатайгаар дүүргэбэшье, зарим предприятинуудта экономическа показательнууд хангалтагүй байһаар. Продукциин өөрынь үнэ хямдаруулха, мүн ашаг олзо оруулха 1963 оной даабари дүүргэгдээгүй байгаа. Иимэ ушар юунһээ тохёолдоноб гэхэдэ, элдэб олон гаргаша, голодоһо хэхэ ябадал усадхагдаагүй, предприятинуудта экономическа хүдэлмэри муугаар эрхилэгдэдэг зандаа. Промышленностиин урда табигдаһан зорилгонуудта таарамаар экономическа хүдэлмэри ябуулхын тула эмхидхэлэй хэдэн хэмжээн бэелүүлэгдэхээр хараалагдаба.

Промышленностьда энэ ажал эрхилхэ ёһотой тушаалта хүнүүд томилогдоо. Совнархозой түрүүлэгшын орлогшо нүхэр Яковлев бусад тушаалһаа сүлөөлэгдэжэ, экономическа ажал эрхилхэ уялгатай болобо. Арадай ажахын соведэй түсэблэлгын экономическа управлени, ажалай болон салин түлөөһэнэй управлени, финансын управлени болон гол бухгалтери тэрэнэй мэдэлдэ үгтэнхэй. Директорые экономическа асуудалаар орлогшонорой, главна экономистнуудай тушаал олон предприятинуудта бии болгогдобо.

Экономико хүгжөөхөөр хэгдэхэ хүдэлмэриин һайн аша үгэхын тула научно-шэнжэлэлгын экономическа тусхай лабораториэмхидхэгдэхэ юм.

ДЭМЖЭМЭЭР ҮҮСХЭЛ

Ажалай нормо дээшэлүүлхэ гэһэн үйлэдбэриин түрүүшүүлэй гаргаһан үүсхэл хаа хаанагүй дэмжэгдэжэ, энэ хүдэлөөндэ олон хүдэлмэришэд хабаадалсажа эхилээ. Манай экономическа районой предприятинуудай олон түрүүшүүл арга боломжоёо хаража үзөөд, ажалайнгаа нормо дээшэлүүлхэ дурадхал оруулжа, шэнэ нормын ёһоор ажаллажа байнхай.

Шэтын машина бүтээлгын заводой В. А. Шубинай даадаг токарьнуудай бригада 1960 онһоо 1963 он хүрэтэр өөһэдынгөө үүсхэлээр 10 дахин нормоёо дээшэлүүлжэ, олон нормо-час алмаһан юм. Слюдянска рудоуправлениин нүхэд Пестовой, Шепелинэй, Мацкол, Черниговэй, Ясинскиин даадаг проходчигуудай бригада ажалай нормые 5 процентээр дээшэлүүлэнхэй. Ангарска керамическа заводой прессовщица З. Н. Юдинагай үүсхэлээр нормо дээшэлүүлэгдэжэ, дүрбэн хүниие сүлөөлжэ, ондоо ажалда хэрэглэхэ арга олгогдобо.

Улаан-Үдын металл зүйлнүүдэй Кировэй нэрэмжэтэ заводой хүдэлмэришэн, А. М. Лидун нормоёо 15 процентээр дээшэлүүлхэ үүсхэл гарганхай. Тэрэнэй энэ жэшээ дэмжэһэн заводой хүдэлмэришэд Соловьев, Кочелов, Топоров гэгшэд 25 процентээр дээшэлүүлэгдэһэн нормын ёһоор ажаллана. Онохойн модоной комбинадай модо хюрөөдэлгын цехэй А. Г. Бурлаковай даадаг бригадынхидай үүсхэл эндэ һайшаагдаад, дэмжэгдэжэ байна. Шэтын оёдолой фабрикын Г. Н. Дегрик гэгшын даадаг коммунис ажалай бригадын, «Забайкалуголь» трестын нэгэдхэгдэһэн шахтын нүхэр Латышевай даадаг горно хүдэлмэрилэгшэдэй бригадын гэшүүд нормоёо горитой ехээр дээшэлүүлһэн юм.

Арадай ажахын совет үйлэдбэриин түрүүшүүл Шубин, Пестов, Юдина, Лидун, Бурлаков, Дегрик, Латышев гэгшэдэй үүсхэлые һайшаагаад, тэрэниие дэмжэхээр хараалһан хэмжээ ябуулга баталан абаба.

Ажалай нормо дээшэлүүлхэ һайшаалтай иимэ үүсхэлтэй предприятинуудай хүдэлмэришэдые танилсуулха, тэдэнэй дунда ойлгууламжын хүдэлмэри үнгэргэхэ, ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ арга хүдэлмэрилэгшэдтэ олгохо гэжэ дурадхагдаа.

Түрүү хүдэлмэришэдэй һайшаалтай үүсхэл, тэдэнэй дүй дүршэл харуулһан тусхай плакатанууд хэблэн гаргагдаха юм.

Е. КУДЗИ.

Хүндэтэ нэрын түл...

Хүдөө ажахые саашадань ... түргөөр хүгжөөхэ хэрэгтэ өө... гөө хубитые оруулха зори... гоор «Бурятцелинстрой» тр... Хурамхаанай барилгын матери... дай комбинадай коллектив эдэ... нүүдтэ ажаллажа байна.

Эндэ коммунис ажалай түл... рысөөн үргэнөөр дэлгэрэнхэй. ... рысэгшэдэй түрүү зэргэдэ ... Сулаевай хүтэлбэрилдэг модош... хашуулай цехэйхид ябалсана. ... нэр шэнэ жэлэй эхилһэнһээ ... даабаряа ходо үлүүлэн дүү... Нүхэр Сулаевтай суггаа ажа... тэрэнэй оролдолго, туһал... дарханай мэргэжэл олоһон ... мир Фитисов, Владимир Сабан... шэд мүнөө багшаһаа өөрэгүй ... ладаг болонхой. Эдэнэр бүл... коммунис ажалай ударнигай ... зэргэдэ хүртэхын түлөө тэмсэ...

Б.-М. Очиржапов.

Улаан-Үдын «Электромашина» завод энэ жэлдэ шэнэ түхэлэй «АК» маркын электромоторнуудые бүтээжэ эхилээ. Энэ заводо'і электрообмотчик, коммунис ажалай ударник Иннокентий Алимпович Яковлев бүтээсэтэйгээр ажаллан, халаан бүриингөө даабари 130—140 процент хүрэтэр дүүргэнэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: нүхэр Яковлев ажалдаа. г

А. МАНТАЕВАЙ фото.

ЭРДЭМ УХААН ХҮДӨӨ АЖАХЫДА ТУҺАЛНА

Хүдөө ажахые ашаг ехэтэй болгохо гээшэ газар тарьялангай гол асуудал, СССР дотор хүдөө ажахын үйлэдбэриие хүгжөөхэ жэнхинэ шэглэл мүн болоно. Эгээ энэ туйлай шухала асуудалда КПСС-эй Центральна Комитедэй февралиин Пленум зорюулагдаһан байгаа. Тиихэдээ шэнжэлэлгын хэмжээе дээшэлүүлхэ, научна асуудалнуудые зохёон табилга түргэдхэхэ, колхозууд, совхозуудай үйлэдбэридэ эрдэм ухаанай болон түрүү дүй дүршэлэй туйлалтануудые үргэнөөр болон түргэнөөр нэбтэрүүлхэ гэһэн зорилго совет эрдэмтэдэй урда табигдаба.

Совет биологууд шэнэ янзын үрэжэлтэй һайн ургамалнуудые бии болгохо, тарьянай үрэһэ, малай үүлтэр һайжаруулха, илангаяа үг дамжалга болон тэрэнэй хубилалтые залан хүтэлбэрилхэ асуудалнуудта ехэ ехэ амжалтануудые туйлажа, дэлхэй дээрэ түрүү һуурида гаранхай.

Элитэ ехэ эрдэмтэд Трофим Лысенко, Константин Скрябин, Павел Лукьяненко, Василий Пустовойт болон бэшэшье олон эрдэмтэд хүдөө ажахын ургамалнуудай, адууһа малай шанар һайжаруулха хэрэгтэ горитой ехэ амжалта туйлажа, тэдэнэй хэһэн хүдэлмэринь дэлхэй дээрэ суурхаад байна.

Хүдөө ажахын эрдэм ухаанай хүдэлмэрилэгшэд колхозууд, совхозуудай ажалшадтай хамта хүдөө ажахын үйлэдбэриие ашаг ехэтэй болгохын тулада хүдэлмэрилнэ, ургамалнуудай шэнэ шэнэ сорт болон адууһа малай үүлтэр бии болгоно, агротехникын болоод мал ажалай оншо аргануудые шэнээр зохёоно, арьбажуулан һайжаруулна.

Мүнөө үедэ СССР дотор ондо ондоо хүрьһэтэй болон сагай уларилтай газар нютагуудта байһан 1300 гаран эрдэм-шэнжэлэлгын эмхи зургаанууд хүдөө ажахын талаар шэнжэлэлгын ажал ябуулна.

Ондо ондоо хүрьһэтэй болон сагай уларилтай бүлэг нютагууд бүхэндэ, хүдөө ажахын талаар өөһэд өөһэдын эрдэм-шэнжэлэлгын институт байгуулагдажа, тэрэнь тэндэхи газар нютагайнгаа үйлэдбэриин эрхэ байдалда тааруулан эрдэм-шэнжэлэлгын асуудалнуудые бүри мүһэн шиидхэнэ. Областьнуудта хүдөө ажахын туршалгын станцинууд байгуулагдажа, нютагуудтахи институдуудай тодорхой хүтэлбэри доро өөһэдынгөө шэнжэлэлгэ хэдэг, тиигээд эрдэм ухаанай туйлалтануудые болоод түрүү дүй дүршэлые үйлэдбэридэ нэбтэрүүлжэ байнхай.

Эдэ институдууд болон областной туршалгын станцинуудһаа гадна, СССР дотор хүдөө ажахын һалбаринуудые ами амяарнь даажа абаһан эрдэм-шэнжэлэлгын институдууд, туршалгын станцинууд, туршалгын полинууд, түшэглэлгын пунктнууд үргэнөөр байгуулагданхай. Тиихэдээ һалбари бүхэнөөр ургамал гү, али адууһа малай түрэл бүхэнөөр эрдэм-шэнжэлэлгын хүдэлмэриие толгойлхо институт бии юм. Тиигээд тэрэнэй мэдэлдэ хэдэн олон туршалгын станцинууд, туршалгын полинууд, түшэглэлгын пунктнууд гэхэ мэтын эрдэм-шэнжэлэлгын зургаанууд оролсоно.

Жэшээлхэдэ, Украинада, Днепропетровскдо кукурузын эрдэм-шэнжэлэлгын Бүхэсоюзна институт байдаг юм. Тэрэнэй мэдэлдэ байһан 13 туршалгын станцинууд оронойнгоо олон ондоо нютаг нютагуудта таранхай.

Ургамалай, мал ажалай, ветеринариин, хүдөө ажахын оньһожоруулгын, электрификациин, микробиологиин, газарай хүрьһэнэй, үтэгжүүлгын болон агротехникын, гидротехникын, газар үһалууриин, тарьянай ажахын, саахарай свёклын, хартаабхын, огородой эдеэнэй, хүбэнгэй, тоһолиг ургамалнуудай, улһанай, гахайн ажалай, хонин ажалай, шубуун ажалай болон хүдөө ажахын үйлэдбэриин бусад һалбаринуудай талаар ами амяараа толгойлхо институдууд бии.

Тиигээд ерэхэлээрээ, өөрынгөө тэндэхи хүдөө ажахын үйлэдбэриие хэдэн олон һалбаринуудаар үргэлжэдэнь асуудалнуудые шиидхэжэ байһан угаа олон зональна эрдэм-шэнжэлэлгын эмхи зургаанууд, мүн тус тус һалбаринуудаар, ургамалнуудаар болон адууһа малай түрэл түрэлөөр, ами амяараа асуудалнуудые шиидхэжэ байһан тусгаар һалбариин эрдэм-шэнжэлэлгын эмхи зургаанууд бии болоод байхадаа, хүдөө ажахын талаар эрдэм-шэнжэлэлгын хүдэлмэриие бүхы талаарнь хүгжөөхэ ябадал хангана.

Орон доторнай бүхы эрдэм-шэнжэлэлгын хүдэлмэри нэгэдэмэл түсэбэй ёһоор ябуулагдана. 1963 онһоо эхилжэ, хүдөө ажахын тон шухала асуудалнуудаар эрдэм-шэнжэлэлгын хүдэлмэри хэхэ нэгэдэмэл түсэб зохёогдодог, баталагдадаг болонхой. Тиигээд орон доторхи бүхы эрдэм-шэнжэлэлгын эмхи зургаануудай түсэбүүд тэрээнһээ үндэһэлэн табигдана.

Ямаршье эмхи зургаанда мэдэлтэй байһыень хамаархашгүйгөөр, орон доторхи хүдөө ажахын эрдэм-шэнжэлэлгын бүхы эмхи зургаануудые хүтэлхэ, тэдэнэй хүдэлмэриие тааруулан табиха хэрэг СССР-эй Хүдөө ажахын министерствэдэ даалгагдаа.

Хүдөө ажахын талаар ниитэ ехэ научна удхатай хүдэлмэри хэжэ толгойлдог хорин институт В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ Хүдөө ажахын эрдэмэй бүхэсоюзна академидэ үгтэнхэй.

Зүгөөр эрдэм-шэнжэлэлгын хүдэлмэриин түсэблэлгэ һайжаруулхын тулада үшөөл ехэ юумэ хэхэ, бүтээхэ хэрэгтэй. Энэ талаар научна эмхи зургаануудай хоорондо хүдэлмэриингөө дүй дүршэл андалдан абалсалга эмхидхэлгэдэ тусгаар анхарал табигдана. Научна конференци, элдэбын зүблөөнүүд, эрдэмтэдэй хуралдаан, семинарнууд саг үргэлжэ зарлагдажа, тэндэ научна хүдэлмэрилэгшэд өөһэдынгөө хэжэ байһан эрдэм-шэнжэлэлгын үрэ дүнгүүд тухай дуулгаха, мүн өөһэдынгөө нүхэдэй хүдэлмэринүүдтэй танилсаха аргатай болоно.

Научна эмхи зургаануудай үйлэдбэритэй байгуулдаг холбоо барисаае бэхижүүлхэ тушаа хэмжээн абтана. Тиигээд түрүү научна эмхи зургаануудай хүдэлмэриин дүршэл үргэнөөр дэлгэрүүлэгдэнэ, тэдэнэй туйлалтанууд тухай хэблэлдэ бэшэгдэнэ.

Ниитэ гүрэнэй удха шанартай тусгаар шухала асуудалнууд эрдэм-шэнжэлэлгын хүдэлмэринүүдэй гүрэнэй түсэбтэ оруулагдажа, тэрэнэй дүүргэлтын хойноһоо СССР-эй Хүдөө ажахын министерство болон В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ Хүдөө ажахын эрдэмэй бүхэсоюзна академи хиналга табина.

Жэшээлхэдэ, научна шэнжэлэлгэ хэхэ гүрэнэй түсэб дотор оронойнгоо олон ондоо нютагуудта тааруулжа, газар тарьялан болон мал ажал эрхилхэ арга зохёохо, элдэб янзын үтэгжүүлгэнүүдые хэрэглэхэ, үргэлжэдэнь оньһожоруулха асуудалнууд; үһалагдадаг газар тарьялан эрхилхэ болон ниитэ арадай удха шанартай бэшэшье олон шухала асуудалнууд ороһон байха юм.

Оронойнгоо ондо ондоо хүрьһэтэй болон сагай уларилтай бүлэг нютагууд бүхэндэ хүдөө ажахын талаар бодото научна түб газартай байхын тулада, эдэ бүхы юумэн хэгдэнэ гээшэ. Тиимэ түб газарнууднай гэхэдэ, зональна болон толгойлхо институдууд болохо юм. Тэдэнэй нилээд олонһоо жэшээ абажа болохоор. Жэшээлхэдэ, Краснодарай хизаарта (Хойто Кавказда) хүдөө ажахын эрдэм-шэнжэлэлгын Краснодарай институт хүдэлмэреэ урагшатай һайнаар ябуулжа байна. Тэрэ институдта мэдээжэ селекционер академик Павел Лукьяненко олон жэл соо ажаллажа байдаг. Тэрэнэй бии болгоһон намарай шэниисын сортнууд (новоукраинка-83, безостая-4, безостая-1) мүнөө 3 миллион гаран гектарта тарилдажа, гектарай ... 60 центнер эрхим шанартай ... үгэнэ. Тэрэ институт өөрынгөө ... соо хүдөө ажахын ургамал... тарижа ургуулха арга оншые ... нээр зохёожо, нарижуулан һа... руулжа байхаһаа гадна, мүн ... зуудай болон совхозуудай аг... муудай, зоотехнигүүдэй, бриг... нуудай звеногүүдай кадрну... һургаха тушаа ехэ хүдэлмэри ... Мүн баһа хүдөө ажахын тала... дабын плакат, хуудаһанууд, ... ри, дурадхал гэхэ мэтые хэбл...

Совет эрдэмтэд хүдөө ажахын ... лэдбэриин арга боломжонуудые ... рэглэхэ ашагтай һайн аргану... зохёон олохо тухай мүнөө ан... лаа хандуулна. Жэшээнь, газар ... жүүлхэ, хүрьһэ элдүүрилхэ, ... һэ үрмэдэһэнтэй тэмсэхэ ург... нуудай хоротон болон үбшэнтэй ... сэхэ шэнэ аргануудые олон ... хүрьһэтэй болон сагай улари... газар нютагуудта тааруулан ... байнхай. Тэрэшэлэн шэнэ ур... нуудые бии болгохо, үрэһэ һ... руулха, адууһа малай ашаг ... дээшэлүүлхэ, мүн тэдэнэй элд... шэнүүдые сараха болон эмнэхэ, ... хэлээ хэдэ хэдэн үбшэнүүдые ... лон үгы болгохо аргануудые ... но гээшэ.

Олон түмэн эрдэмтэдэй хэ... тээжэ байһан энэ хүдэлмэри... ойрын сагта шэнэ ашаг үрэ ... юм гэжэ бата найдаатайгаар ... жэ болохо байна.

Анатолий ПУХАЛЬСК...

Ленинэй нэрэмжэтэ Бүхэсою... хүдөө ажахын эрдэ... академиин Президиу... ахалагша эрдэмтэ секрета...

(АП...)

БУРЯАД ҮНЭН

2-дохи нюур.
1964 оной мартын 7.

Каменскдахи хүдэлмэришэн залуушуулай һургуули. Энэ һургуулида 37 жэл багшын ажал да ябаһан РСФСР-эй габьяата [...] Старостенко Евгения Ивановна ажаллана. Залуу үетэ[...] эрдэм болбосоролдо һургахаһаа гадна, олониитын [...] ябуулдаг байна. Е. И. Старостенко райсоведэй депутат [...] Зураг дээрэ: Е. И. Старостенко.

А. КУРТИГАЙ фото.

Б. БАТОЕВ

Номгон үбгэжөөлэй хөөрөөн

РАССКАЗ

Эрхим баян—
Эрдэм бэлиг

(Оньһон үгэ).

Үглөөнэй юһэн сагай урдахана һургуулиин дархантай уулзаха гэжэ мастерскойдо оробобди. Орохотоймнай адли халуун агаар хамарыемнай сохижо, харуулдаһан модоной үнэр гуташаба. Эндэнь дулааханшье, һаруулшье байба. Ильичын лампочка һаруул туяагаа сасан яларна.

Номгон дархан ажалдаа үни гарашаһан, модон алхаар «тос-тосхон» гэтэр һүүшэ дээрэһээ сохижо, гонзогор модонуудые нүхэлжэ һууба.

Тон түрүүн амар мэндэеэ хэлсэбэбди. Номгон дархан бидэ хоёр яһала танил болоһон байгаабди.

— Зай, багша, яагаа эртэлжэ ерэбэт? — гэжэ дархан үбгэжөөл намдуу зохидхоноор намһаа һураадхиба.

— Нэгэ, баахан хэрэг гарана даа — гэбэб. Намтай ерэлсэһэн хоёр хүбүүдни нюур нюураа харалсан, хултагашалданад.

Номгон үбгэн гааһаяа амандаа зуужархёод, утаа башхуулан, бодолгото болоһон янзатайгаар һууна. Мастерской соогуур ябажа, үбгэжөөлэй хэһэн зохидхон партануудые, столнуудые үзэнэб, мүн гоёхонуудаар угалза, гурьба татан хэгдэһэн рамкануудые шэншэлэн харанаб. Эдэ юумэнүүд ехэл зохидхоноор, хүнэй дура буляамаар хэгдэнхэй. Һурагшадни энэ тэрэ юумэ харасагаанад. Илангаяа Дугар анхаралтайгаар юумэ үзэсэгөөнэ.

Номгон үбгэжөөл гээшэмнай ехэшэн, тон нарин дархан хүн юм. Хэһэн ажалдаа хананхатай, оролдосотой. Өөрөө ехэл тэнигэр сэдьхэлтэй, нэрэдээ таараһан номгон аали, али бүхы юумэндэ мэдээ табижа, яараха мэгдэхэшегүй, хүнэй хөөрэлдөө һаа, хэдышье болотор хөөрэлдэхэ, ехэл зулгы, уряалга хүн юм...

— Үгы, ямар хэрэгтэй һэмта? — гэжэ үбгэжөөл дахин асуугаадхиба. Тиихэдэнь хэлэхэ баатай боложо, зүрхэ алдаһаар харюусабаб.

— Класстамни нэгэ парта эбдэрээ, хоёр партын хабхаг һамна һүрөө... Мүнөөхи хоёрни уруугаа харашабад. Дугарайнь нюур улайхадал гэбэ, Дондогынь хашалгүйшэгөөр зогсоно.

Тиихэдэ би зургаадахи классай ударидагшань байһан хүм. Манай классайхин үдэһөө хойшо ном үзэдэг байгаа. Зургаадахи классайхин мэдээжэ ха юм даа. Хатуул хүйхэрнүүд һурадаг һэн. Энэ асарагша хоёр хүбүүдни наншалдаад, партынгаа хабхаг һүгнэ татаһан байгаа. Юрэдөөл, юу хээн болоо һэн даа...

— Парта эбдэрээ гэнэ гүт? Теэд хайшан гэхэб, яһала бүхөөр лэ хэнэб гэжэ һанагшалдяа,— гээд, Номгон үбгэжөөл бодолгото болоһон янзатай болошобо. Тэрэ хоёрни абяа аниргүйгөөр зогсонод, би дарханай хажуудань ерэжэ, һандайбша дээрэнь һуубаб.

Нэгэ хэды болод гээд, үбгэжөөл хөөрэжэ эхилбэ:

— Минии багада эсэгэмни наһа бараһан юм. Би эхэтэеэ үлэһэн байгааб. Тиигээд лэ хара багаһаа аха зониие дахажа, ажал хэжэ һураа һэм. Арба хүрэжэ ябахадаа, амба сар, атан тэмээ тэргэлжэ, сажан түлеэ дандиитар ашаад, ламанарта асардаг байгааб. Сажан түлеэмнайшье тиихэдэ үнэгүй байгаал даа, нэгэ хэды зэдтэ. Ламанар баһал мэхэтэйгээр сажан табюулдаг байһан юм. Сажан түлеэ асархадашни, нэгэшье хингүйгөөр, газаагаа табюулдаг байгаа. Юрэдөөл, борбилоо шубуунай багтаха нүхэгүйгөөр табидаг байгааб. Тиихэдэ намда юун мэхэ гэжэ байха бэлэй. Ламанарые харахадаа, һүрдэшэн алдажа ябагдадаг һааб даа...

Нэгэ намар Агын дүүмэ ерэбэ гээшэб. Тиихэдээ арбан хоёртой ябаа гээшэ һэн хаб. Юундэ Ага ерээбши гэхэдэ: энэ Жамсаранай Сэвээндэ эдихэ хоол асаржа ерэһэн байгааб. Ши таниха бэш даа энэ Сэвээниие? Яагааб даа энэ Сэвээн Жамсарано, агроном. Тиихэдэ энэшни эндэ, дүүмэдэ, һургуулида һурадаг байгаа. Манайхи энэ Сэвээнэй гэртэхинтэй хүршэ, зэргэлээд һуудаг байгаабди. Энээнэйшни эхэ намайе эльгээгээ гээшэ һэн ха.

Бишье хүхюул ерээ һаабзаб даа. Тиихэдэ дүүмэшье ерэжэ үзөөгүй байгдаа һэн ха. Тиигээд лэ айрһа үрмэ, тоһо зөөхэй, нэгэ хонинной хүл юу хээхэниие ганзагалаад ерээ һэм даа. Асарагша юумэеэ байһан айлдань орхёод, Сэвээнтэеэ уулзаха гэжэ ерэбэ гээшэб. Һургуули тиихэдэ, энэ дэсэкаагай хойнохи дүрбэлжэн оройтой улаан гэр соо байгаа. Ерэхэдэмни газаагуур арба хорин хүүгэд шаг шууяа табилдажа, наадажа ябабад гээшэ. Мүнөө һанахадамни, урогой забһарлалгын үе байһан байгаа гээшэ һэн ха. Сэвээмни тэдэнээр ородоор шулагалажа ябаад, хөөрэлдэжэ ябаба. Сэвээн намайе харахадаа гүйжэ ерээ һааб даа. Юумэ асарһанаа хэлээд, энэ тэрэ юумэ баһа хөөрэлдөө болобо һэн хабди. Тэрэмни хүбхай ородоор дуугархаяа һанаад һалаха юм бэшэ. Бинь ойлгохо бэшэ. Иигэлдэһээр байтарнай хонхо жэнгирээ һэн. Хүүгэдые адаглаад харахадамни ородшье, буряадшье хүбүүд тэшэгэнэлдэжэ ябабад. Буряад хүбүүдэй ородоор дуугархадаа бэрхэнүүд гээшэнь! Бишье бэеэ үгылхэгүй, хорхойтоод орхибоб. Юрэдөөл, ородоор дуугаржа һураа һаа гэжэ ехээр һанабаб. Хонхын һүүлээр би нэгэ хэды хашаагай үүдэндэ һууд гэбэб...

— Уданшьегүй элдэб юумэ бодоһоор Агын Дасан, найжа ламадаа гүйлгэжэ ерэбэб. Аба үгы байһан дээрэһээ найжа ламбагайдаа элдэб хэрэгээр хандадаг, юу хэхэеэ һурадаг байгааб. Тиигээдшье тэрэ найжамнай манайхитай түрэлэй һэлбээтэй байһан юм.

Һургуулида һураха зүбшөөл абажархиха һанаатай ламадаа оробо гээшэб.

Дэмы удаан болонгүй һургуулида һураха тухайгаа зүбшөөл һурабаб.

— Юун гэнэш? Һургуулида һурахам гэнэ гүш? — гэжэ байжа ламбагайм бадашаба.

— «Һургуулида орожо, нэгэ хэды үзэгшье таниха болоо һаа гэжэ һанаа һэм»,— гэбэб.

Нохой — халхай тэрэмни ғалзууржа эхилбэ гээшэл даа. Тиигээд лэ хараажашье, хэлэжэшье оробо гээшэ:

— Хара шудхэр! Хүнэй хувараг боло гэхэдэ болохогүй аад лэ, үшөө ород ном үзэхэм гэжэ хэлэхэеэ яажа һанаабши! Тэрэ ород үзэгөөр шудхэрөө хэхэшни гээшэб. Түрэһэн эхэеэ иигээд хаяха, орхихо гэжэ бодобо гүш?! Ород ном үзэһэн хүн гээшэшни түрэһэн эхэеэ орхидог, хаядаг юм! Ород ном үзэхэдөө хүн ехэ шуналтай болодог. Тэрэнэйнгээ абьяаста ороод, эхэ эсэгээ мартадаг юм. Энэ ород ном үзэхэ ябадалшни ехэ муу хэрэг гээшэ!

— Сэвээниие ехээр эрдэм хэнэ гэнэ гүш?! Тэрэшни холо харайхагүй. Ехээр ород ном үзөө һаа, ухаанинь тэһэржэ үхэхэ байха. Би олон хүнэй ухаагаа тэһэржэ үхэхые нюдөөрөө хараа, үзөө һэм. Юрэдөө, муухай юм бэлэй. Манайшье нютагһаа 2—3 хүн Дүүмэ руу ород ном үзөөд, үхэһэн байха. Сэвээншье эхэ эсэгээ мартаха, тэдэнээ хаяха гэжэ жэгэндээржэ ябана ёһотой. Иигээд лэ гэртээ ошожо, шандага туулайгаа агна, сажан түлеэгээ хахала,— гээд лэ ламбагаймни ғаһаг уруугаа орошоо һэн.

Бишье гэртээ ошоо һаабзаб даа. Гэртээ ошоод байхадаа, мүнөөхил һургуули толгойһоом гарадаггүй байба. Эжыдээ хэлээ һаа гээд, ламбагайн хориһон хада баһал хорихо юм бэд даа гэжэ бодобоб. Тиигээд түрэлэйнгөө болохо Базар гэжэ үбгэндэ ошожо, бултыень хөөрэжэ үгөөд, һургуулида оруулжа үгэгты гэбэб. Базар үбгэнтэеэ эжыдэмни ерэбэбди.

Эжышье зүбшөөбэ даа.

Тиигээд лэ бишье юу хээхэн түхеэрээд лэ Базар үбгэнтэеэ Агын Дүүмэ ерэбэ гээшэб. Миниишье дуратай гээшэмни үзэггүй һааб даа. Дүүмэеэ хүрэжэ ядаха гээшэмни ушаргүй.

Урдаа 4 сонхотой улаан һургуулида ерэжэ оробобди. Бишье Базар үбгэнөө дахаад лэ оролсобоб.

Тиихэдэмнай класс соо оройдоол арбаад үхибүүд байгаа һэн. Багшань гэжэ нюдэндөө шэлтэй, 50 гаран наһанай хүн байгаа. Хожомынь мэдэхэдэ Жамбалдоржо гэжэ багша байһан байгаа һэн. Тэрэ багшатай Базарни хөөрэлдэжэ оробо гээшэ:

— Би энэ хүбүүе һургуулида асарааб — гэбэ.

— Хүбүүн, хэдытэйбши?—гээдхибэ багша.

— Арбан хоёртой.

— Та энэ хүбүүнэй эсэгэ гүт?

— Бэшэ, хүршэ айлайм хүбүүн — гэбэ.

— Хүбүүн, үхэр малаар олон гүт? — гэжэ багша асууба.

— Ганса харагша үнеэтэйбди.

Тиихэдэмни тэндэ һууһан шиилагар улаан хасартай хүбүүд булта дарья табилдан, «ганса үнеэтэй, ганса эхэтэй аад, һургуули хэхэеэ ерээ, һа! һа!»—гэжэ байжа энеэлдэшэбэд. Бишье аягүйрхэшэбэб. Сухалнишье хүрэхэдэл гэбэ.

— Зай, үбгэжөөл, энэ хүбүүгээ абаад, түргөөр эндэһээ зайсагты. Би һургуулида абажа шадахагүй байнаб. Зөөри зөөшэгүй хүнэй үри аад, юугээ бэдэржэ ерээ гээшэб! Тиигээдшье энэ хүбүүнэй һууха һуури байхагүй,— гээгшэ һэн. Тиихэдэнь «намда һуури хэрэггүй, би зогсоодшье һаань һурахаб» — гээ һэмби.

— Зогсоод ном үзэдэггүй юм! — гэжэ бар бур бадашаа һэн.

Тиигэһээр байтарнай хонхо жэнгиржэ, тэрэ хүбүүд хажуугаарнай түлхисэлдэһөөр гарабад. Бишье Базар үбгэнтэеэ газаашаа гарабаб. Коридор соо ябатарни нэгэ бүглигар хара хүбүүн гүйжэ ерээд, намайе тарайса түлхижэрхибэ гээшэ. Тэндэһээ түргэн бодоод, тэргэдээ ерэжэ һуугаад, Базартаяа ябабабди. Хари тэдэ хүбүүднай хойноһоомнай шулуудаһаар үлөөгшэ һэн...

Дугар Дондог хоёр халта бэе бэеэ харалсаадхиба. Юун гэжэ һанаад юм бэзэ. Бүшье мэдэе.

Номгон дархан удаан миин һууһанаа мэдэржэ, модон алхаяа баруун гартаа бараад, зүүн гартаа һүүшэеэ бараад, ажалаа үргэлжэлүүлбэ. Тиигэбэшье дахин лэ хөөрэбэ.

— Тэрэ гэһээр һургуули хэжэ шадаагүй хүм. Мүнөө бодоходомни тон лэ харанхы, мунхаг, дүлии балай байгдаһан байгаа гээшэ ха даа. Тэрэ ламамнай намаараа түлеэшэниие хэхэ гэжэ һанаһан байгаа. Мүнөөхи Сэвээн гээшэмни эндэ хүдэлдэг. Дээдэ эрдэмтэй болоод, агрономоор сортоучастогта хүдэлдэг. Эхээ ехэ һайханаар үргэжэ байдаг. Одоол тэрэ шара шалхагар найжа намайе мэхэлһэн байгаа.

Мүнөө одоол гоё саг болоо гээшэ даа. Һураха хүнэй һурахада бүхы юумэн бэлэн, һурагтыл гэһэн саг гээшэ ааб даа. Энэ сагта ном үзэхэ гээшэ ехэл жаргал гээшэ даа. Юрэдөөл, «Эрхим баян, эрдэм бэлиг» гээшэтнай тон зүб юм даа...

— Үгы, багша, эдэ хоёр хүбүүдээрээ тэрэ партынь асаруулагты. Би заһуужаб,—гэжэ һүүлдэнь хэлэбэ.

Би баярые хүргөөд, тэрэ хоёртоёо мастерскойһоо гарабаб. Теэд тэндэһээ гараад ябахадаа, элдэб юумэ бодоо бэлэйб. Дугар Дондог хоёрни намһаашье ехээр ойлгоһон янзатай ябана. Тон гүнзэгы бодолтой хүн. Хэрбээ тэрэ мүнөөнэйхи шэнгеэр ном үзэһэн һаа, ямарханшье хүн байжа болохо байгаа. Харанхы барга сагта ямаршье талаантай, ухаатай хүн иигээд лэ хосордог байгаа байна даа. Мүнөө сагта ном үзэхэ гэхэдэ, булта бэлэн. Парташье, һууришье байха. Теэд парта эбдэнэд. Үхибүүд эдэ бүгэдые ойлгоногүй байна даа гэжэ һанаһаар һургуулидаа ерээ һэм.

Уданшьегүй тэдэ хоёрни эбдэгшэ партаяа өөһэдөө заһажархёо һэн.

Соёлой гуламта гэрэлтэй

[...]ролдожо гоёор түхеэрһэн [...] стенд бүгэдын анхарал та[...] «Хими—хүдөө ажахыда» [...] гаршагыень обёоромсоо[...] улам саашань уншахаш... [...] КПСС-эй ЦК-гай декабриин [...] февралиин Пленумүүдэй [...]олнуудта хабаатай номууд, [...]тын материалнуудые абажа [...]аш.

[...]р байраншье балай уужам [...]—клуб соохи нэгэ багахан [...]лга. Гэбэшье номуудынь—[...] 7 мянган боти: уран зохёо[...], хүдөө ажахын, промышлен[...]иин, барилгын, юрэнхы по[...]ческэшье дэбтэрнүүд олон. [...]нэ хадаа Улаан-Үдын ай[...] Доодо Жэрэмэй хүдөөгэй [...]блиотекэ гээшэ. Даагшань—[...] Ефимовна Соловьева. Тус [...]блиотекынхид илангаяа һүү[...] үедэ ном һударнуудые орол[...]той абьяастайгаар тарааха[...] гадна, эмхидхэлэй хүдэлмэри [...] лэ үргэнөөр ябуулна. Ню[...] найман жэлэй һургуулиин [...]анарые хабаадуулжа, аман [...] журнал, асуудал болон ха[...]тай гү, али уран зохёолой [...]нүүдые ходо үнгэргэнэ. [...] ажахыгаа хурдан түргэ[...] хүгжөөхэ тухай КПСС-эй [...] Пленумэй түүхэтэ тог[...]нууд» гэһэн асуудалаар һая [...] үнгэргэһэн асуудал-харюу[...] үдэшэ бүришье һонирхол[...]той байгаа, хүн зонщье олон сугларaa.

Доодо Жэрэмэй зон библиотекэдэө ехэ дуратайнууд. Тэндэ үдэр, үдэшэ бүхэндэ наһажаал колхозникууд, үхибүүдшье олон сугларлаг. Һаалишан Татьяна Петрова, гахайшан Наталья Покацкая, шубуушан Наталья Макрова, жолоошон Владимир Антонов, түмэршэ дархан Александр Мельников, пилорамщик Марк Покацкий, лесник Зиновий Русин болон бусад һара бүхэндэ хэдэ хэдэн номуудые абажа уншана.

Доодо Жэрэм тосхондо оройдоол 100-гаад үрхэтэ айл бии юм. Харин библиотекэһээ ном абажа уншагшадынь—400 гаран хүн. Уншагша үхибүүдые энээн дээрэнь нэмээ һаа бүришье олон болохо.

Энэ библиотекын хүдэлмэрилэгшэд нүүдэл, саг үргэлжын 5 библиотечкэ эмхидхэжэ, бүхы фермэнүүд болон участогуудта янза бүриин номуудые ходо абаашадаг. Жэшээнь, Наталья Покацкая—гахайшадта, Наталья Макрова—шубуушадта һони һонин номуудые һара соогоо хэдэ дахин абаашана. Черемушки тосхондо өөрын библиотекэ үгы юм, теэд багша нүхэр А. И. Асалханова тэндэхи зондо элдэб янзын номуудые ходо абаашадаг.

—КПСС-эй ЦК-гай февралиин Пленумэй тогтоолые бэелүүлхэ хэрэгтэ бүри ехэ хүсэлэл оролдолго гаргахабди,—гээд нүхэр Соловьева баяр омогорхолтойгоор мэдүүлнэ.

З. БОРИСОВ.

СОЦИАЛИС ОРОНУУДААР

ХҮСЭДӨӨР САГААРУУЛАГДАБА

ПРАГА. Партида харша, гүрэндэ харша ябуулга хээ гэжэ ганса нэгэн хүндэ һүгэдэн шүтэлгын, буржуазна национализмын үедэ хуули бусаар зэмэлэгдэһэн Словакиин коммунис партиин элитэ ехэ ажал ябуулагшад гэм зэмэгүй гэжэ тодоруулагдаад, Чехословакиин коммунис партиин Центральна Комитедээр бүрин хүсэдөөр сагааруулагдаа.

Документнүүд болон шэнэ баримтануудые КПЧ-гэй ЦК наринаар шалгажа үзөөд, нёдондо жэлэй декабриин пленум дээрэ иимэ тобшолол хэһэн байна. Словакиин коммунис партиин хүтэлбэриидэхи буржуазно-националистическэ бүлэг гэдэг эдэ нүхэдэй зарим алдууе хүхиреөн хазагайруулжа, үндэһэ баримтагүйгөөр шүүмжэлэгдэһэн байгаа. Г. Гусак, Л. Новомеский, В. Клементис гэгшэдые партиһаа, КПЧ-гэй ЦК-һаа гаргаха, тэдэниие партийна, гүрэнэй болон олониитын тушаалнуудһаа гаргаха, тэрэшэлэн К. Шмике гэгшые КПЧ-гэй ЦК-гай составһаа гаргаха тухай урда тэдэнь, оройдоошье үндэһэ баримтагүйгөөр абтаһан партийна шиидхэбэриие КПЧ-гэй ЦК болюулаа.

Энэ асуудалаар КПЧ-гэй ЦК-гай декабриин пленумэй шиидхэбэри бүхы партийна органууд болон организацинуудта зүбшэн хэлсэгдээ. Резолюци дотор хэгдэһэн тобшололнууд бүхы партиин зүгһөө һайшаагдаһан байна.

ЭД БАРАА УЛАМ ЕХЭЭР АНДАЛДАН АБАЛСАНА

БУДАПЕШТ. Венгриин ондоо тээшэнь худалдадаг эд бараанай үнэ сэн ороной национальна олзо доходой гурбанай нэгэ хубинь болоно. Хэлсээнүүдэй үндэһөөр худалдаа наймаа эрхилхэ хэрэгтэ социалис оронуудтай эд бараа сэхэ андалдан абаха гээшэ Венгридэ ехэ удха шанартэй болонхой. Мүнөө жэлдэ Венгри социалис оронуудтай 1 миллиард форинтын эд бараа андалдан абалсаха байна. Советскэ Союз, Польшо болон Чехословакитай илангаяа амжалтатайгаар эд бараан андалдан абтадаг. Анха түрүүнээ мүнөө жэлдэ Югославитай 300.000 долларой эд бараан андалдан абтаха, эд бараа андалдан абаха тухай ГДР, Болгари болон Румынитай хэлсээнүүд баталагданхай.

КУБЫН АЖАЛШАД ҺАЙНДЭРТЭ БЭЛДЭНЭ

ГАВАНА. Сүлөөтэ аралай ажалшад Ажалшадай һанал нэгэдэлгын уласхоорондын үдэр— Майн 1-дэ бэлдэнэ. Ороной бүхы предприятинуудай хүдэлмэришэд майн урда тээхи мүрысөө һаяар эхилхэнь. Профсоюзай организацинуудай суглаанууд боложо, майн урда тээхи уялганууд хараалагдаха, баталан абтаха юм.

Эдэ бүхы асуудалнууд Кубын ажалшадай революционно нэгэдэлэй Национальна хүтэлбэриин тусхай заседани дээрэ зүбшэн хэлсэгдээ. Ороной һалбаринуудай бүхы 25 профсоюзай түлөөлэгшэд тус заседанида хабаадалсаһан байна.

ЭЛЕКТРЫН ЭЛШЭ ХҮСЭ ЭЛБЭГЭЭР ГАРГАХАНЬ

БЕЛГРАД. Хамта дээрээ 700 мянган киловатт хүсэтэй түлишөөр хүдэлдэг табан электростанциин барилга һаяар Югославида эхилхэнь. Жэлдээ эдэ станцинууд 3 миллиард 200 миллион үлтүтэй киловатт-час электрын элшэ хүсэ гаргаха юм.

Хамта дээрээ 480 мянган киловатт хүсэтэй зургаан гидроэлектростанци барилга эхилхэ гэһэн шиидхэбэри абтанхай. Эдэ станцинууд жэлдээ 2 миллиард шахуу киловатт-час электрын элшэ хүсэ гаргаха.

Эдэ бүхы электростанцинуудые ашаглалгада үгөөд байхада жэлдээ 5 миллиард киловатт-час электрын элшэ хүсэн жэл бүри гаргагдадаг болохо.

ЗУУ МИЛЛИОН ТОННО АШААН

ВАРШАВА. Дайнай хойто тээхи жэлнүүдтэ Гдыня порт дээгүүр 100 миллион тонно ашаан гараһан байна. Гдыня хадаа 100 мянган тонно хүрэтэр ашаа даадаг томо суднануудые хүлеэн абажа шадаха Европодохи эгээн лэ эрхим портнуудай нэгэн юм.

(ТАСС).

ХИЛЫН САААНАҺАА

Польшын правительствын меморандум

[...]РШАВА, мартын 5. (ТАСС). [...], Чехословакиин, ГДР-эй [...] ФРГ-гэй газар дээрэ ядерна [...] термоядерна зэбсэг байлгахэ[...] тухай Польшын правительство [...]аа. Г[...]ропын түбтэ ядерна [...] термоядерна буу зэбсэгые [...]лхагүй тухай асуудалаар ПНР-[...] правительствын меморандумые [...] агентство дамжуулаа. Тэрээн [...] иигэжэ онсолон тэмдэглэгдэнэ: [...]лэхэ аргаһаа, ошохо газартань [...] оньһо түхеэралгэһээ дулды[...]гүйгөөр, али бүхы түхэлэй ядер[...] болон термоядерна һомонууд эн[...] байлгагдаха ёһогүй. Дурсагда[...] районуудта зэбсэгтэ хүсэнүү[...] бариржа байдаг али али тала ха[...]имэ зэбсэг иишэ асархагүй, [...] районд хи бусад оронуудта [...]уулан үгэхэгүй гү, али хэрэг[...]гүй гэһэн уялга абаха ёһотой. [...]дерна болон термоядерна зэбсэг [...] й гэһэн уялгые дүүргэл[...] хойноһо хиналта эдэниие бүтээ[...] тулада хэрэглэгдэдэг гү, али хэ[...]гэжэ болохоор предприятинууд[...] бусад уялгануудые дүүргэлгын [...]һоо хиналта түмэр замай, шос[...] харгынуудай, уһан замай хи[...] шазарай узелнуудта, тэрэшэлэн [...] портнуудта, аэропортнуудта [...]гдэхэ зэргэтэй.

[...]вска договорто, мүн НАТО-[...] хамаатай оронуудай тү[...]шэдһөө бүридүүлэгдэһэн ко[...] хиналтые бэелүүлжэ шадаха.

Фидель КАСТРЫН
мэдүүлгэ

Бүхы оронуудтай наймаа хэхээр Куба бэлэн

ГАВАНА, мартын 5. (ТАСС). Мароккын национальна һайндэрөөр дашарамдуулан, энэ ороной хэрэгүүдээр Кубада байдаг этигэмжэтэ мартын 3-най үдэшэ уулзалга хээ. Уулзалга дээрэ байлсаһан Кубын премьер-министр Фидель Кастро Кубын болон гадаадын оронуудай журналистнуудтай хөөрэлдэһэн байна.

Кубатай саашадаа наймаа хэһэн Европын оронуудта худалдаа наймаа эрхилхэеэ болихобди гэжэ Венесуэлын правительствын хэһэн заналтые «уймар тэнэг, наада харахаар» ябадал болоно гэжэ хөөрэлдөөнэйнгөө эхиндэ премьер-министр хэлээ. Венесуэлэ эдэ оронуудта ехэ юумэ худалдаад, тэдэнһээ бага эд бараа худалдажа абадаг. Тиимэһээ наймаа хэхэеэ болёо һаа, Венесуэлэ өөрөөл хохидохо гээд Фидель Кастро тэмдэглээ.

Президент Джонсоной засагые барижа ороһоор кубинско-американска харилсаа холбооной ямар болоһон тухай асуудалда харюусахадаа, эдэ харилсаанууд Кеннедиин алуулха үедэ ямар байгаа һэм, тэрэ хэбээрээ үлөө гэжэ премьер-министр тэмдэглээ. Америкын Гуантанама гэжэ далайн сэрэгэй баазые уһаар хангаха асуудалда тогтоходоо, Америкын засагаархидай хүсөөд байгаа һаань, баазые дахяад уһаар хангадаг болохоор Куба мүнөө бэлэн байна гээд премьер-министр заагаа.

Кубын гадаадын худалдаа наймаанай болон бүхы уласхоорондын худалдаа наймаанай асуудалнууд тухай Фидель Кастро журналистнуудтай дэлгэрэнгыгээр хөөрэлдэһэн байна. Худалдаа наймаанай, хүгжэлтын талаар Женевэдэ болохоёо байһан ООН-ой конференциин ехэ удха шанартай байһые онсолон тэмдэглэхэ зуураа, Латиин Америкын бусад оронуудтай болон Африкын оронуудтай тус конференци дээрэ нилээд адлирхуу хараа бодол Куба баримталха гэжэ тэрэ заагаа. Бүхы оронуудтай худалдаа наймаа һаадгүйгөөр хэхэ ябадалые бидэнэр хамгаалдаг байнабди гээд тэрэ хэлээ. Наймаа хэхые хүсэһэн ямаршье оронтой худалдаа наймаа эрхилхээр Кубын бэлэн байһан тухай Фидель Кастро мэдүүлээ.

Кубын финансова байдалай бата бэхи болоһон тухай, бусад оронуудта урдынгаа үриие Кубын хүсэдөөр түлэхэ байһан тухай, гүрэнэй мэдэлдэ абтаһан британска зөөри хөгшолой сэнгые түлэхөөр бэлэн байһан тухайгаа Фидель Кастро саашань заагаа.

Орон дотор мал ажалай ямараар хүгжөөгдэжэ байһан тухай хөөрэлдөөнэйнгөө түгэсхэлдэ Кубын премьер-министр тоггоһон байна.

Хүн түрэлтэн социализм тээшэ дабшана, энээндэ хэншье һаад ушаруулжа шадахагүй. Америкэдэ социализмын түрүүшын орон болохо зол хуби бидэндэ хүртөө гэһэн үгэнүүдээр Фидель Кастро хөөрэлдөөгөө дүүргэһэн байна.

«Хубхай хооһон байдал манда хэрэггүй!», «Бидэ туранхалжа үхэжэ байнабди!», «Бидэ ороноо байгуулаабди, харин мүнөө ажалгүй болоод байнабди!»—гэһэн плакадуудые бариһан хэдэн зуугаад эхэнэрнүүд болон үхибүүд Чикаго (США) городой үйлсөөр ябана. Эдэнэр тэдхэмжын асуудал эрхилдэг управлениин байшангай хажууда һуумал демонстраци хэһэн байгаа. Зураг дээрэ: демонстрацида хабаадагшад Чикаго городой үйлсэдэ.

ЮПИ-гэй—ТАСС-ай фото.

БИДЭНЭР ИЛАХАБДИ

Генерал НЕ ВИН үгэ хэлэбэ

РАНГУН, мартын 5. (ТАСС). Бирмэдэ бидэнэр социализм шууд сэхээр байгуулхабди, хүнүүдэй хүдэлмэригүйдэлгые, үлэсхэлэн ядуу байдалые хэрэглэн, үсөөхэн бүлэг хүнүүдэй баяжадаг тааруугүй ёһо гуримые хуушаарнь үлөөхые хүсэдэг хүнүүдые шухала болгоходонь өөһэдынгөө замһаа сэбэрлэн хаяхабди гээд, Кабаунгда тариашадай семинар дээрэ үгэ хэлэхэдээ, Бирмын Революционно Соведэй түрүүлэгшэ генерал Не Вин мэдүүлээ.

Бирмын Революционно правительстваda эсэргүү тэмсэл хэхын тулада орон доторхи хархис үзэлтэд, хилын саанахи харша этэгээдүүд хамтаран нэгэдэдэг байна гээд Не Вин заагаа. Хэрбээ тэмсэлдэ бодобол, бидэнэр лаб илахабди. Юуб гэхэдэ, ороной хоёр шухала хүсэн бологшо хүдэлмэришэд болон тариашад правительствые дэмжэдэг гээд тэрэ онсолон тэмдэглээ.

Правительствые тойрон бүри нягтаар жагсахыень, Бирмэдэ социалис общество байгуулхын түлөө саашадаа тэмсэхыень хүдэлмэришэд болон тариашадые Не Вин уряалаа.

ПРИСЯЖНАНУУД ХҮСЭДӨӨР ШЭЛЭН ОЛДОО

НЬЮ-ЙОРК, мартын 4. (ТАСС). Л. Освальдые алагша Рубиин сүүд дээрэ 12 присяжные шэлэн ололго одоолшье дүүрэбэ.

Рубиие үмөөрэгшэд кандидатурануудые арсаха нэмэлтэ арга хурга бэдэрхэ һэдэлгэ үсэгэлдэрэй заседани дээрэ дахяад гаргаһан байна.

Гэбэшье судья үмөөрэгшэдэй эрилтые буруушаажа, һүүлшын присяжна шэлэн олдоһон байна. Февралиин 17-һоо хойшо присяжнануудай 162 кандидатура хаража үзэгдэһэн байха юм.

★

Хүбүүд, басагад, үһэниинь сайһан эхэнэрнүүд, мүн наһатайшаг болоһон эрэшүүл плакадуудые гартаа барижа, Афинада болоһон демонстрацида хабаадалсаа. Эдэнэр түрмэдэ хаагдаад байһан Грециин патриодуудай һамгад, эхэнүүд, тэдэнэй хүбүүд болон ашанарынь ха юм. Патриодуудые дары түрмэһээ сүлөөлхэ гэһэн эрилтэ демонстрантнууд табина.

Эллас Прессэй ТАСС-ай фото.

★ ★

Далластахи сүүд

НЬЮ-ЙОРК, мартын 5. ТАСС-ай корреспондент Л. Шокин иигэжэ дамжуулна:

Л. Освальдые алаа гэжэ гэмнэгдэһэн Д. Рубиин сүүд дээрэ хэрэгые сэхэ хаража үзэлгэ үсэгэлдэр эхилээ. Гэбэшье үмөөрэгшэд сүүдые Далласһаа ондоо городто үнгэргэхэ гэһэн эрилтэнүүдые дахяад хэһэн байна. Гэбэшье судья Браун энэ үндэһэ баримтагүй эрилтыень буруушаагаад, саашадаа иимэ эрилтэ хэхэ арга боломжыень үмөөрэгшэдһөө хаһаһан байна.

Удаань сүүд гэмнэгдэгшые асуужа ороо. Освальдые алаһандаа зэмэтэйб гэжэ мэдэрнэ гүт гэһэн асуудалда «мэдэрнэгүйб» гэжэ Руби харюусаа. Тиихэдэнь адвокадууд Освальдые алаха үедөө Руби «ухаа мэдээгээ алданхай» байгаа гэжэ харуулхые дахяад һэдэһэн байна. Энэ эрилтыень сүүд үндэһэгүйдэ тоолоо.

Сүүдэй үсэгэлдэрэй заседани дээрэ гэршэнэрэй асуулта хэгдэһэн байна. Президент Кеннедиин алуулһан тухай мэдээжэ болоходо, Рубитай сүг байһан гэршэнэрэй нэгэн иигэжэ хэлээ. Тус мэдээсэлые дуулахадаа, тэрэ ухаа мэдээ алдаагүй һэн, бусад хүнүүд шэнгеэр лэ хандаһан байгаа. Энэ хадаа Освальдые алахадаа Руби ухаа мэдээ алдажархинхай байгаа гэһэн баталамжануудые үндэһэгүй болгожо үгэнэ.

Үмөөрэгшэд сүүдэй заседаниие таһалдуулха гэһэн һэдэлгэ хэнэ гэжэ тэдэнэй ябуулгануудһаа тооложо болохоор байна.

Гурбан үетэнэй хурим

Хүхэ мүнгэн огторгойдо мандаhан үглөөнэй улаан наран алтан дэлхэй руумнай гэрэл туяагаа сасаруулан, үрэтэ hайхан үдэрыемнай ерүүлнэ. Иимэ үдэрнүүд жэлэй дүрбэн сагта мандаа айлшалжа, баяр зугаа асаржал байдаг. Нарата hайхан эдэ үдэрнүүд наhанаймнай зол жаргал золгуулдаг, хэтымнай хуби заяа холбуулдаг. Дэлхэй дээрэ хүн болон түрэжэ, хүйhөө хүндүүлhэн, хүлөө шоройдоhон үдэрнай наhа үеэрээшье мартуулдаггүй. Мүн хүнүүдэй анха гэр бүлэ болоhон үдэр баhал баярaймнай hайндэр!

Хүнүүд гансахан hая гэр бүлэ болоожо байхадаа түрэ хурим хэдэг бэшэ, мүн хуби заягаа холбоожо hууhанhаа хойшо хорин табан, табин жэл гүйсэhэнэй алтан, мүнгэн түрэ бүтээжэ, ашанар, гушанартаа захяа үреэлээ заяалгын хурим хэдэг гуримтай.

Эгээл иимэ тунгалаг hайхан нэгэ үдэрэй найр наадан тухай зугаа хүүрээ дэлгэе. Буряадаймнай гигант — Ленинэй орденто локомотив-вагон заhабарилгын заводой хэдэ мянган хүдэлмэришэдэй бүлэ hаяхан хурим түрэ хэжэ, хүбүүн бэри хоёрой хани нүхэрэй hабагша бүри бэхеэр зангидуулба.

Заводой соёлой ордон. Тэрэнэй уужам ехэ зал соо түрэ хуримай хүндын стол дэлгээтэй. Тэндэ тус заводой электромашинын цехэй комсорг, слесарь Борис Шагдаров, главна энергетикын таhагай инженер Нэлла Рабданова хоёрой хамтарhан комсомол-залуушуулай түрэ болобо.

Эдэнэрэй эсэгэ эхын үетэн — электромашинын цехэй токарь Михаил Филиппович Ефимкин, заводой поликлиникын хүдэлмэрилэгшэ Вера Ивановна Тюрина хоёрой гэр бүлэ болоожо hууhанhаань хойшо хорин табан жэл болоhоной мүнгэн түрэ наярба.

Тэндэ hахал сагаан таабай, hаншаг сагаан төөбии—Александр Тихонович Демин Марина Степановна Демина хоёрой хуби заяата табин жэлэй алтан түрэ хүхинэбэ. Эдэ түрэнүүд — энхэ тэнюун, баян дэлгэр, зол жаргалта үе сагай түрэ!

Үбгэн баабай, эсэгэ хүбүүн гурбанай гэрлэлгэ хоорондоо холо зайтай болобошье, эбтэй эетэй, аха дүүгэй үнэр баян бүлэдэ хамта ажаhуухандаа дүтэ. Эдэ гурбан түүхэтэ үдэрэй нэгэн доро тудалдаhаниинь тон ехэ ушаралтай, дэмбэрэлтэй!

Александр Тихонович, Марина Степановна хоёрой түрүүшын түрэ хаанта хархис засагай үедэ захын харанхы нэгэ деревнидэ болоо hааб даа. Тинхэдэ Михаил Филиппович Вера Ивановна хоёрой хурим түрэ Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай урда тээхэнэ баяр зугаатайгаар үнгэргэгдэhэн байха. Тэрэ үеэр нялха заахан байhан Борис Нэлла хоёрнай айл болоожо, эхэ эсэгэ, түрэл садандаа ехэ баяр асарба.

Бэри буулгалга, басага хүргэлгын хуримда сугларагшадаар үдэшүүлэн алтан, мүнгэн, комсомол түрэнүүдые хэгшэд хурдан хүлэг — «Волга», «Победануудта» туд тудтаа hуугаад, Улаан-Үдэ хото соогуураа сэнгэн гүйлгэлдөө. Эдэ машинануудай үбсүүндэ алтан, мүнгэн медальнуудай томо македүүдые хараабди, «хүлэгүүдэй» хабhан дээгүүр татагдаhан улаан бүд дээрэ зол жаргал үреэhэн уряанууд аржына.

Ордоной гэшхүүртэ түрын поездын туласа ерэхэдэнь ород гуримаар хилээмэ, дабhа барин тэдэниие угтаба. Ордон соо табигдаhан столой дэргэдэ бэри хүбүүн хоёр ошоно. Загсын таhагай хүдэлмэрилэгшэ баярай оршон байдалда тэдэнэртэ гэр бүлэ болоhоной гэршэлгэ барюулба. Хуримай хүндаганууд мүргэлдүүлэгдэн, хүхюу хөөрэлдөөн эхилнэ.

Шэнэ бүлэдэ, алта, мүнгэн түрын эзэдтэ зол жаргал үреэhэн баярай үгэнүүд хэлэгдэнэ. ЛВРЗ-гэй директор Е. П. Павленко, парткомой секретарь И. Л. Петров, завкомой түрүүлэгшэ Ф. А. Абагаев, комсомолой комитедэй секретарь Г. В. Троценко болон бусад удаа дараалан бодожо, үгэ хэлэнэд. Заводой директор Евгений Петрович гэр бүлэ б... бэри хүбүүн хоёрто гурбан ... га бэлэглэхэдээ нэгыень Б... бүүндэтнай, нүгөөдыень Сэ... сагандатнай үгэнэб. Гу... хииень хэндээ үгэхэеэ ... мэдэрээгты,—гэбэ. Хурим ... зугаа наадан үдэшын таб... хүрэтэр үргэлжэлөө.

Наян үндэр наhа ху... ябаhан Александр, Марина ... танай үрэ бэе, ашанар, гу... омогтой. Эдэнэй хүбүүд, ... үни хада аба, эжынэр бо...

— Түрэ хэhэн ордо... үүдэн минии гараар бүтэ... юм. Тэрэ үүдээр оло мянга... ороо, гараа бэзэ даа. Бида ... хүмүүжүүлhэн үрэ хүүгэд... 12-ынь ашанар, 5-ниинь ... нар,—гээд, нүхэр Демин х...

Ажалдаа алдартай, ажа ... далдаа баяртай ябажа, ком... мын үе сагта ажаhуухыень ... бүлэдэ үреэе.

Н. ЦЫБЕН...

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: 1. А... түрэ хэhэн Марина Сте...на, Александр Тихонович ...минтон. 2. Комсомол-залу...лай түрэ хэhэн Нэлла Раб...ва, Борис Шагдаров.

ЮРӨӨЛ

Эдир залуу бэеытнай
Эрдэм бэлиг хуяглаг,
Айдар залуу наhытнай
Алдар нэрэ суурхуулаг!

* * *

Сэдьхэлдэтнай сэсэг ургаг.
Сээжэдэтнай шэн зориг бадараг!

Булагай уhандал тунгалаг сэдьхэлтэй,
Булад эритэдэл, хурса ухаатай болоорой!

**

Арад зондоо нэрэтэй болоожо,
Алтан медаль зүүжэ ябаарай!

**

Сэргэдээ уяха моритой,
ЦК-да hууха хүбүүтэй болоорой!

СССР— ута наhатанай орон

1959 оной бүхэсоюзна бэшэлгын мэдээнүүдhээ харахада, СССР дотор 60-hаа 74 хүрэтэр наhатай 15.650.584; 75-hаа 89 хүрэтэр наhатай—3.832.156; бүри ута наhатай (90-hээ дээшэ)—224.794 хүн, тэрэ тоодо 100 ба дээшэ наhатай 28.708 хүн ажаhууна.

Эдэ зоной наhанай дундуур хэмжээе абабал, мүнөө үедэ 70 наhан болоно. Эгээ ута (70, 80, 100 ба дээшэ) наhатай хүн зон манай ороной территори дээрэ хайшан гэжэ хубаарнаб?

Энэ асуудалые шэнжэлээд байхадаа, ута наhатанай ажаhуудаг нютагуудые: **эгээн дээдэ, дундуур, дундуурhаа доошо ута наhатанай зононууд** болгон хубаажа болохо байна гэhэн тобшолол хээб.

Ута наhанай хэм хэмжээн «географическа» зарим тэды илгаатай байhаниинь түбхын түрүүндэ түүхын ба социальна экономическа хүгжэлтэhөө эшэ үндэhэтэй. Энэ илгаан саг зуурын шэнжэтэй байдаг.

1959 оной демографическа тоо мэдээнэй үндэhөөр, **эгээн ута** наhатанай ажаhуудаг зононуудта иимэ нютагууд хамаадана гэбэл:

Кавказай зоно. Энээндэ Грузиин, Азербайджанай, Армениин республиканууд, тэрэшэлэн РСФСР-эй Хойто-Кавказдахи экономическа район хамаадана.

Баруун зоно. Эстони, Латви, Литви, Белорусси, РСФСР-эй Баруун-Хойто экономическа ехэ районой Псковско, Новгородско, Волгодско областьнууд тус зонодо ороно.

Сибириин зоно. Энэ зонодо экономическа хоёр ехэ район: Баруун-Сибириин ба Зүүн-Сибириин нютагууд, тэрэшэлэн Башкирай АССР, Пермскэ, Курганска, Тюменскэ областьнууд; Алма-Атын, Семипалатинска, Зүүн-Казахстанай областьнууд ба Целиннэ хизаар хамаадана.

Хэдэ хэдэн районууд **дундуур зэргын** ута наhатанай нютагуудта хамаадана. Эдэмнай бүхэсоюзна хэм хэмжээндэ дүтэрхы гү, али үлэ мэдэг дээшээ байна. Иимэ зононуудта ямар нютагууд хамааданаб гэбэл:

Центральна зоно: РСФСР-эй Түбэй, Түбэй-Хара хүрьhэтэ, Волго шадарай экономическа районууд, Волго-Вятска ехэ экономическа районой харьяата Мордовагай АССР, Чувашай АССР, Кировскэ область.

Украинын зоно: УССР-эй гурбан экономическа район (Баруун-Урда, Донецко-Днепр шадарай, Урда зүгэй).

Дунда Азиин зоно: Узбегэй, Киргизиин, Туркмениин, Таджигай ССР-нүүд, Казагай республикын зарим хуби (Урда-Казахстанай, Баруун-Казахстанай хизаарнууд, Карагандын область).

Зарим экономическа районууд ба союзна республиканууд **дундуурhаа доогууршаг** (СССР соо дундуурhаа доогууршаг) ута наhатантай нютагуудай тоодо ороно. Иимэ нютагуудта Молдавиин ССР, тэрэшэлэн РСФСР-эй Алас Дурна зүгэй, тэрэшэлэн Баруун-хойто, Волго-Вятска ба Ураалай экономическа районууд хамаадана.

Дээрэ дурсагдаhан таблицаhаа харахада, эгээн үндэр ба дундуур ута наhатанай ажаhуудаг нютагууд СССР-эй газар дайдын 81,2 процентые эзэлнэ. 70 ба дээшэ наhатанай юрэнхы тооhоо 90 шахуу процентнь эгээн үндэр ба дундуур ута наhатанай нютагуудта ажаhууна. Оройдоол 10,2 процентдэнь дундуурhаа доогуур ута наhатан ажаhуудаг байна.

Тиимэ болохолоороо, манай **орониие ута наhатанай орон гэжэ баталан хэлэхэ** эрхэтэй байнабди.

В. Лукьянов,
медицинын эрдэмэй кандидат.
«Известия» газетын **«Неделя»** гэжэ хабсаргалтаhаа абтаба.

Мэти юундэ hуухамнайб...

Сайн, хүндэтэ уншагшад!

Зай, нүхэд, битнай таанар шэнги, ехэл баярлашоод байнабдаа, сэхыень хэлэхэдэ. Түрэл газетэдэмнай «Шэхэнэймнай шэмэг, нюдэнэймнай хужар» гэжэ хуудаhанай бии болоод, сэдьхэлыемнай хананаан, тэжээн байхадань, баярлангүй байхын аргагүй! Энэ хуудаhан дээрэ «үглөө бүри наранай hайханиие хара, үдэр бүри юрөөлэй hайханиие дуула!» гэhэн хүндэтэ багша-пенсионер Лодон Линховоиной юрөөлые уншаад, шагнаад байхадаа хэнэй сэдьхэл баясангүй байха бэлэй! Зүб бэзэ? Зүб даа! Һанаад, бодоод үзэхэдэ, энэ хуудаhые газетымнай бүхы уншагшад үни заяанайл хүлеэhэн байгаа гээшэ ха. Энээнэй «унашагүй сэргэтэй, унтаршагүй гуламтатай» байхынь тула бултадаа hанаагаа зобожо, бултадаа оролдожо байял гэжэ таанараа уряалнаб. Гэрэл туяа сасарма hайхан, эльгээ эгшэтэрээ энеэмэ hонин, хаха шуу отолмо хурса зохёолнуудые гарагай долоон бүри гарадаг энэ хуудаhанда зорюулан, уhан шэнгеэр урадхуулжа байгыт, аадар шэнгеэр адхаруулжа байгыт, хүндэтэ уншагшад!

Хүндэтэ уран зохёолшо **Чимит Цыдендамбаев!** Тамнай эрдэмтэ Цыбик Цыдендамбаевhаа гээгдэжэ ябаhанаа мэдэнэ гээшэ гүт? Танайнгаа тоб гэмэ тобшохон аад, тоhо бушхама эдеэшэгхэн зохёолнуудые энэ хуудаhан дээрэ уншаха дуран хүрэшөөд лэ байнал даа.

Хүндэтэ уран зурааша **Филипп Ильич Балдаев!** Халаа-хайдажа шашхуулма, хадхахадажа ёолуулма шог зурагуудаа дээрэ дээрэhээнь, хойно хойноhоонь эльгээжэ байгыт!

Теэд эдэ хоёрхомнайл бидэндэ зугаа энеэдэ хайрлажа байха юм гэжэ hанажа яажа болохоб. Та, олон түмэн уншагшадай дунда хурса үгэтэй, шог зугаатай, уран гартай хүнүүд олон ха юм. Бултадаа энэ хуудаhандаа шэхэндээ дуулаhан шэмэгээ, нюдэндөө хараhан хужараа баhал хүргэлсэжэ байгыт.

«Энэ Тархаймнай хүнүүдые уряалжа оодогоноhон аад, өөрөө hүүдэртэ үлэшэхэгүй юм аабза?!» гэжэ заримашуул hэжэглэжэ болохо! Үгы даа, битнай тиимэ өөдэгүйхэн хүн бэшэб даа! Иимэ hайн hайхан, олониие баясуулhан юумын эхилээд байн гэhээ захаа бодхоод, далаа хабшаад, шугы руу гүйгөө hаамни, хара хирээ сагаан болуужан, хадын горхон hөөргөө урдуужан!

Энэ хуудаhанай гаража эхилхэтэй хамта нюураа харуулха аад, хими шудалжа, лабораторидо hуужа, тон сүлөөгүй байшооб. Хими шудалангүй таба харайхын аргагүй үе болоо хаям даа. Зүб бэзэ? Зүб даа!..

Зай, нүхэд! Сатира бэшэдэг салир гуурhаяа хуурайдажа хуурайдажа, бүлюудэжэ бүлюудэжэ, хамсыгаа шамаад, хормойгоо шуугаад байнаб. Аараг ябадалтай, буруу тамиртай заримые балшыса элирүүлэн, энэ хуудаhан дээрэ гаргажа, таанарай урда шэшэрүүлдэг болохо гэжэ шиидээд байнаб!

Али нэгэн хүнэй өөрыгөө гү, али юумэеэ магтажа эхилхэдэ оймни гутажа, үhэмни үрзыдэг юм. Гэбэшье өөрөө нэгэ юумэеэ халта hайрхажархиха дурамни хүрэшэбэ. Юуб гэхэдэ, далан дабаа дабхар харадаг шэдитэ дурамтай болоожо, хүхишоод байнаб. Хаанаhаа олоhоноо, хэнhээ абаhанаа хэлэжэ болохогүй—энэ минии нюуса. Муу юумэ хэhэн хүн энэ дурам соо оронгүй хоргодожо, тэрьелжэ шадахагүй.

Зай, уулзатараа баяртай.
Таанарай таниха ТАРХАЙ.

ҮБГЭДТЭ

Хүнэй наhан—бага наhан, эдир наhан, бэеэ хүсэхэ, үтэлхэ наhан гэхэ зэргэдэ хубааргдана. Бэеэ хүсэхэ үтэлхэ наhан хоёрой хоорондо үбгэжөөлшэг болоожо байhан наhан бии. Үтэлхэдөө дан ехээр муудашахагүйн тулада үбгэрэд гэжэ ябаhан хүн хайшан гэжэ бэеэ абажа ябаха ёhотойб?

Һанаа зоборигүйгөөр, хэhэн ажалдаа hонирхон хүдэлөөд байгаа хада балсан, булшан, хии hудалнай (нерв) бэхи заhгаараа байжа, бэе муудахуулхагүй. Тиимэhээ пенсидэ гарахые бү яарагты. Хэрбээ бэеынгээ hайн лэ hаа, арад зонойнгоо аша туhада хүдэлэгты. Наhажаал болоhон хүн залуугайхндаа орходоо нэгэ бага хүнгэн хүдэлмэри хэхэ, тинхэдээ саг сэгтэйгээр нарин гурим сахиха.

Нойр муутай болообди гээд зарга баряашан, олон байдаг. Нойр багатай болоод байхадань яаха гээшэб? Нойр хүргэдэг эм домшье байдаг. Врачай зүбшэл туhаламжа хэрэгтэй. Зарим хүндэ унтахынгаа урда тээ ехээр юумэ эдижэ болохогүй. Нүгөөдүүлдэнь унтаха дээрэ бүлеэн уhанда ороходо таатай байдаг юм. Унтахаhаа урдахана газаагуур эсэхэеэ hанатараа hайса ябахада hайн байдаг.

Наhажаал болоходоо хүнүүд эдеэндэ дурагүй, бага юумэ эдидэг болоно. Багахан юумэ эдеэд садашана. Тиихэдээ бэедээ хэрэглэгдэхэ шэмэ абанагүй. Оройдоо мяха эдингүй байжа болохогүй. Хэрбээ эдеэндэ дурагүй байгаа hаа, үдэрэй эдеэнэй урда тээ бишыхан селёдко загаhа гү, али дабhалhан капуста эдихэдэ болохо.

Унтахаhаа урда 150—200 грамм түүхэй морхооб ургамалай тоhон гү, али зөөхэйтэгөөр эдихэдэ туhатай байдаг гээшэ.

Морхообой орондо жэжэхэнээр хэршэhэн капусташье эдихэдэ зохихо.

Календарьhаа абтаба.

Наадaнай дуун...

Качугай районой Зү... буряадай дуулалда... наадaнай дуунууд...

[1] Зүлхэ[1]) хайшаа долгё...
Зүүнхэн хойшоо долгёод...
Залуушуул хайшаа гэшх...
Зугаа наадандаа гэшхэд...
Аясгайдаа хухасгай,
Хухасгаймнай хударайн ...
Хударайн зангынь ойлго...
Худагын дуушынь гайх...
Огоно[2]) хайшаа долгёод...
Анхан баруулжаа долгё...
Наhатан хайшаа гэшхэд...
Наадан тээшээ гэшхэдлэ...
Аясгайдаа хухасгай,
Хухасгаймнай хударайн ...
Хударайн зангынь ойлго...
Худагын дуушынь гайхы...
[2] Атарайн[1]) үндэр модондо
Арбаад хүхы тонголзоо.
Аяма нажар ерэжэ,
Арюухан сэсэгүүд hэлба...
Аба шонын[2]) нютагта
Артель колхоз тогтоогоод
Амар жаргал байдалтай,
Аша гушанар наадатай.
Тархайн[3]) үндэр модондо
Табаад хүхы тонголзоо.
Таашаама нажар ерэжэ,
Тала дайдаяа гоёогоо.
Табадахи шонын нютагта
Томо колхоз тогтоогоод,
Баян дэлгэр байдалтай.
Баяр жаргал зугаатай.

[1]. Зүлхэ — Лeнэ мүрэн.
[2]. Огоно — Зүлхэдэ шуд... гол.
[1]. Атарай — нютаг.
[2]. Аба шоно — уг гарбал.
[3]. Тархай — гол.

Агыншье талынхид хабаадаял!

Манай үндэhэн буряад хэлэн дээрэ гарадаг «Буряад үнэн» газетые уншахада зугаатайшье, hониншье байдаг. Буряад арадай үльгэр онтохон, шүлэг болон дуунууд, оньhон хошоо үгэнүүд, таабаринууд болон домогуудые газетын хуудаhанда хэблэлгыень ехэл hайшаамаар. Мүн эндэ hаянай «Шэхэнэй шэмэг, нюдэнэй хужар» гэжэ тусгаар хуудаhан манай үргэн олон уншагшадые ехэл баясуулна. Эндэ hаяхан манай аха заха уран зохёолшо Аполлон Шадаев энэ булангые ехэл hайшаажа, ургажа ябаа залуу бэшэгшэдые энэ ажалда хабаадалсахыень уряалhан байна. Энэнь тон зүб.

Би Агын округой «Онон» колхоздо хонишоноор хүдэлжэ байха зуураа, «Буряад үнэн» газетые жэл бүри захижа уншадаг болонхойб. Тиигээд газетын хуудаhанда манай Агын талын уншагшадай, уран зохёолшодой мууса хабаадалсадагынь ехэл халагламаар. Үргэн уужам Онон гол, аглаг hайхан Агынгаа талые дурдаhан шүлэг дуунуудые, домогуудые, Агын буряадай хэлсэдэг үльгэр онтохонуудые, оньhон хошоо үгэнүүдые, таабаринуудые газетын хуудаhанда хэблүүлжэ байгаа hаамнай, Буряадай республикыншье, мүн манай округойшье үргэн олон уншагшадые баясуулха, hонирхуулхань лабтайл.

Би мүнөө өөрынгөө зохёоhон нэгэ шүлэг эльгээбэб.

ОНОН ГОЛНИ

Үргэн уужам Онон голни
Үлир мойhоор шэмэгдэнхэйш.
Үндэhэн буряад арадайм
Үльгэр домогтонь оронхойш.
Аржын харагдагша хада
гүбөөшни
Адууhа малайм бэлшээринь
лэ.
Харьялан урдаа уhаншни
Хони малайм унданиинь лэ.
Хабтагай үргэн Онон голни
Хайлааhан модоор
шэмэгдэнхэйш.
Хоёр hайхан эрьеэршни
Хүдөө тосхон бодонхойл.
Онсо hайхан Онон голой
Олон горхон ташууртайш,
Ород, буряад арадуудайм
Омогорхолынь болонхойш.

Юрий САМОЦЫРЕНОВ.

Буряад үгын тайлбари

Хэлэн гээшэмнай хэтэдээл нэгэ аяараа байжа байдаггүй, харин ниитын байдалай хүгжэхэтэй хамта баhал хүгжэжэ, хубилжа байдаг гуримтай. Тиихэ зуура, олон тоото шэнэ үгэнүүд бии болоожо, зарим үгэ хуучарнүүд хуушаржа байдаг. «Хэмэл одон», «космонавт», «телевизор», «атомна электростанци», «ракетэ» мэтын шэнэ шэнэ үгэнүүд буряад хэлэндэмнай батаар орожо, олоной дунда ойлгосотой болоожо байна гээшэ ааб даа. Тиимэhээ шэнэ үгэнүүд тухай эндэ тогтоод яахаб, харин хуушаржа ябаhан хэдэн үгэнүүд тушаа тайлбари үгөөд үзээебди.

МАДАГА

Энэ үгэ мүнөө амяараа хэрэглэгдэдэггүй, цмагтал «hүхэ» гэжэ үгэтэй хамта «hүхэ мадага» гээд хэлэгдэнэ. Хоёрдохи үгэнь томо хутага гэhэн удхатай байгаа ха. Юундэб гэхэдэ, хаа-яа мүнөөшье зарим газарта, жэшээнь, Түнхэндэ, ангуушанай томо хутагые «мадага» гэдэг байха юм. «Һүхэ мадага» гэжэ холбоо үгэнүүд гансал hүхэ хутага хоёр тухай хэлэнэ бэшэ, харин бүхы багажа зэмсэгые юрэнхы дээрэнь нэрлэнэ. Тиин хутага гэжэ мүнөө хэлэгдэдэг үгэ дээрэ хуушаржа ябаhан үгэ (мадага) нэмэжэ, паарлан хэрэглэхэдэ, нилээд дэлгэрэнгы удхатай үгэнүүд болоожо, хэлыемнай баяжуулна гээшэ бэзэ.

АДАГА

Энэ үгэ «адага шүбгэ болохо» гэhэн холбоо үгэнүүдтэ хэлэгдэнэ. Хурсаар үзүүрлэhэн модые адага гэдэг байгаа ха. Удаадахи хоёрынь («шүбгэ», «болохо») ойлгосотой үгэнүүд ааб даа. Эдэ гурбан үгэ хамтаржа ерэхэдээ, «хоорондоо тон эбгүй болохо» гэhэн удхатай.

ШОНХОР

Шубуудые юрэнхы дээрэнь «шубуу шонхор» гэдэг. «Энээгүүрнай шубууд олон» гэхэдэ нэгэ удхатай, «энээгүүрнай шубуу шонхор олон (гү, али элбэг)» гээ hаа, баhа ондоохон удхатай бшуу. Теэд «шонхор» гэжэ үгэ амяараа байхадаа, мүнөө балай ойлгогдодоггүй. Энэмнай «харсага» гэhэн удхатай байгаа. Урдань энэ үгэ амяараа яhалал хэлэгдэжэ ябаhан байгаа хаш даа. Яахадааб гэхэдэ, хуушанай оньhон үгэ соо шонхор гээшэ амяараа хэлэгдэнэ:

«Шонхорые далинь эдеэлүүлдэг,
Шоные хүлынь эдеэлүүлдэг».

ҺОРҺОН

Энэ үгэ «hорhо бурьюулха» гэhэн холбоо үгэ соо хэрэглэгдэнэ. Хаа ганса «hорhон» гэжэ боро гүрөөhэнэй үhэ хөөбэриие нэрлэдэг. «Һорhо бурьюулаа» гэхэдээ, худалаар хэлээ гэhые гоёожо хэлэнэ гээшэ бэзэ. Баhа «hорhон малгай үмдэхүүлхэ» гэжэ хэлэдэгшье ушар бии байха. Тинхэдээ хүниие дэндүү ехээр магтажа hаймhархаха гэhэн удхатай болодог.

САРХАГ ШЭЛЭЭ (СААТАА)

Эдэ үгэнүүд мүнөө амяараа тиигэжэ балай хэлэгдэнэгүй, хамтараал хэлэгдэнэ. «Сархаг» гээшэнь архи, «саатаа, шэлээ» гээшэнь дууhаа, hалаа гэhэн удхатай ха. Архимнай дууhаба гэхын орондо, айлшанаа хүндэлжэ, «сархаг саатаа (шэлээ)» гээд хэлэдэг ёhотой. Гадна, монголнуудшье хүниие хүндэлжэ хэлэхэдээ, архияа сархад гэдэг заншалтай байна. (1957 ондо А. Лубсандэндэвэй юрэнхылэн редакторлаhан «Монгол— орос толиин» 352-дугаар хуудаhа ираад, «сархад» гэжэ үгэ хараарайгты даа). Мүн «шэлээ» гэhэн үгэ зарим нютаг хэлэнүүдтэмнай мүнөөшье дайралдадаг. Жэшээнь, Хяагтын аймагта экспедици, командировкоор ябахадаа, «цаймнай шэлээ» (литературнаар: саймнай дууhаа) гэжэ хаа-яа хүгшэдэй хэлсэжэ байхые дууладаг hэлби. Тиимэhээ дурсагдаhан холбоо үгэнүүд хэзээ нэгэтэ тус тустаа олондо ойлгосотой удхатай, амяараа хэлэгдэдэг байhанаа, мүнөө баларшаг удхатай болоожо байна бэшэ аал даа.

Ц. БУДАЕВ,
хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат.

Баян барлаг хоёр

(Онтохон)

Үни үнгэрhэн сагта, үргэн буряад ороной нэгэ нютагта баян, барлаг хоёр ажаhуудаг байгаа hэн ха. Нэгэтэ үбэл барлаг баянда арбан үдэр ажал хэжэ үгэхөөр мори шаргыень абажа, түлеэндэ ошобо. Түлеэ ехээр ашаад, ойhоо бусажа ябатараа моринойнь тоног таhаршоо. Тэрэнээ залгажа заhаад, галгюулхадань оло дахин таhаржа урагша ябуулбагүй. Аргаа барагдахадаа жолоогоо абажа моринойнгоо hүүлдэ залгаад шаргаяа шагтагалан зүдхүүлбэ. Тиигэн гэhээнь моринойнь hүүл узуурааараа таhаршоо hэн ха.

Баян hүүлгүй морёо харан гэхэдээ ууралхын ехээр уурлажа;

— Яяр яндан барлаг. Шамайе ноёндо абаашажа, нюргыш нюлга сохюулхаб,—гэжэ занаад, барлагаа шэрэжэ, hүүлгүй морёо хүтэлжэ, ноёнойдо ошобо.

— Энэ яяр ... үгытэй хооhон барлаг мори... hүүл таhалаа, тоног зэмсэгые... раагаа. Тэрэнэйнь түлөө нюр... нюлга сохёод, арбан жэлдэ ажа... түлөөhэгүйгөөр хэлгүүлжэ үгэ... гэжэ баян ноёндо гомдол бари...

Барлаг ноёной асуудалда ... үгэжэ байтараа үбэрөө hуули... монсогорхон томо юумэ хар... ха. «Намда эдилгэ алта гү, али... гэ үгэхэ гэжэ байна» гээд h... ноёной зосоо бүтүүхэн hэм г... Абаха эдихэhээ арсадаггүй ... нюдэн юугээршье дүүрэдэггүй... гэшэ ноён «энээхэн хүнэй хэр... гааруулжа, хүнгэн шиидхэбэри... гаха» гэжэ бодобо.

— Моринои hүүлэй таhа... тоног зэмсэгэй удархада барла... мэтэй бэшэ. Оhол болоо. hүү... ургуулаад эзэндэнь бусаахаа... риёо барлагта үгэхэ. Баян мо... эдихэ тэжээл барлагта үтэжэ ... —гэhэн шиидхэбэри ноён г... Баян урмаа хухаран:

— Моринои тэжээл барлагта ... хэгүйб. Тиигэнхаар морёо ... абаг саашань,—гэбэ баян.

Ноён барлагые сүлөө газарт... дажа абаашаад:

— Тугаар юу харуулаа ... Тэрэнээ наашань али!

Барлаг үбэрhөө нэгэ мантаг... луу гаргажа:

— Муу шиидхэбэри гаргаа ... толгойеш бала сохихоб гэжэ ш... луу харуулаа hэм,—гээд, барла... ной урда гадайн зогсобо.

Ноён эдилгэ абахам гээд ... рээшье hаа, толгойдоо тодхор ... гүйб гэжэ баярлаа.

Тиигэжэ барлаг hүүлгүйшье... моритой болоhондоо багтүй ... баярлаад, гэртээ хариhан га...

Лeнэ мүрэнэй эхин шадар hуу...
Зүлхын буряадуудай хэлсэди... онтохо...
Степан ДЫРХЕЕВ хөөрэ...
Бато-Мунко ДЫШИНО... бэшэ...

Таабариин тайлбари

Манай газетын февралиин 29-нэй номерто, «Шэхэнэй шэмэг, нюдэнэй хужар» гэжэ хуудаhанда хэблэгдэhэн таабаринин тайлбари иимэ: 1. саhан, 2. hалхин, 3. Наран. Энэ таабаринемнай Хорины Могсохон нютагай. Хоринн hургуулинуудай hурагшад Жамсаранова, Аюшеев гэгшэд гол түлэб зүб тааhан байна.

ТААБАРИ

Морин тархитай, түмэр хүлтэй, хүн hүүлтэй.

* * *

Мүнөө мүнөө хүрэхыемни
харгын гурбан шүдхэр hаатуулаа.

**

Хонгёо модон хонолготой,
Хоёр сумаа хүнэhэтэй,

* * *

Дэлхэйн гурбан хүсэтэн.

* * *

Талада табан ондоо сэсэгүүд,
Табан ондоо hалаатай.
Таагаад байhан хүндэ
Табаг мяха шанаад үгэхэб.

* * *

Үулые дабахадаа эсэхэгүй
Уhанда ороходоо уйдахагүй,
Айлда ороходоо хүндэтэй.

* * *

Аадуунда гурбан дутуу.

Редактор **Ц. О. ОЧИРО...**

Манай адрес, телефонууд

АДРЕС ОБЪЕДИНЕННОЙ РЕДАКЦИИ: гор. Улан-Удэ, улица Ленина, 35. Телефоны: редактора — 23-67, зам. редактора — 38-42, зам. редактора — 35-84, секретариата — 27-3... отделов: сельскохозяйственного производства и партийной жизни — 47-59, 35-14, промышленного производства и ... жизни — 48-89, 33-61, корректорская — 35-95.
Улица ЛЕНИНА, 26. Телефоны отделов: идеологической ... — 24-74, советского строительства и быта — 34-93, рабселькоров и писем — 25-41, 38-30, информации — 32-74 и ... дов — 34-05.

гор. Улан-Удэ, типография управления по печати при Совете Министров Бурятской АССР.

Н00057. Зак. № 25...